

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte

Nepilna laika studijas
Pirmsskolas izglītības skolotājs
3.kurss 3.grupa

LOLITA PALLO

**Piecgadīgu bērnu valodas bagātināšana
lomu rotaļās pirmsskolā**

Kvalifikācijas darbs

Darba autors:

Lolita Pallo

Vārds,uzvārds

Paraksts

Darba vadītājs:

Dr.paed.

Zinātniskais/akadēmiskais
grāds

Daiga Kalēja-Gasparoviča

Vārds , uzvārds

Paraksts

RĪGA 2017

Anotācija

Darba autors: Lolita Pallo

Darba vadītājs: Dr.paed. Daiga Kalēja-Gasparoviča

Kvalifikācijas darba temats: Piecgadīgu bērnu valodas bagātināšana lomu rotaļās pirmsskolā

Pētījuma mērķis: teorētiski noskaidrot un praktiski pārbaudīt kā lomu rotaļās pirmsskolā bagātināma piecgadīgu bērnu valoda.

Pētījuma uzdevumi:

1. Teorētiski analizēt literatūru par valodu un tās sekmēšanu;
2. Teorētiski analizēt literatūru par lomu rotaļām pirmsskolā;
3. Praktiski pārbaudīt teorētiskās atziņas empīriskā pētījumā un analizēt iegūtos rezultātus.

Pētījuma teorētiskais pamatojums: Pētījuma teorētiskās atziņas ir balstītas uz pedagogu un psihologu pētījumiem (I. Stangaine, D. Dzintare, Ļ. Vigotskis, I. Engere, I. Gleške, D. Markus, A. Špona, A. Vulāne, J. Lūse, I. Miltiņa, S. Tūbele, B. Švarca, I. Kāposta, V. Romenkova, D. Albrehta u.c.), kuros tiek analizēts, kā lomu rotaļās pirmsskolā bagātināma piecgadīgu bērnu valoda.

Pētījuma metodes: Teorētiskās - literatūras analīze, empīriskās - pedagoģiskais vērojums un situācijas analīze.

Darba rezultāti: apkopoti secinājumi par piecgadīgu bērnu valodas bagātināšanu lomu rotaļās pirmsskolā.

Darba sastāvs: divas daļas – teorētiskā un empīriskā, kas iedalītas trīs sadaļās; 4 tabulas; 12 attēli; 5 pielikumi; 21 literatūras avots.

Atslēgas vārdi: bērnu valoda, valodas bagātināšana, lomu rotaļas, radošā darbība.

Annotation

Author: Lolita Pallo

Supervisor: Dr. of paedagogy Daiga Kalēja-Gasparoviča

Theme of research work: Language improvement of five year old children in preschool through usage of roleplay.

Goal of research: to find out theoretically and practically verify how the language of five year old children is improvable through the usage of roleplay in preschool.

Task of research:

1. Theoretically analyze literature about language and its improvement
2. Theoretically analyze literature about roleplay in preschool
3. Practically try out theoretical lessons in an empirical research and analyze the obtained results

Theoretical substantiation: The theoretical lessons of the research are based on studies of pedagogues and psychologists (I. Stangaine, D. Dzintare, Ļ. Vigotskis, I. Engere, I. Gleške, D. Markus, A. Špona, A. Vulāne, J. Lūse, I. Miltiņa, S. Tūbele, B. Švarca, I. Kāposta, V. Romenkova, D. Albrehta u.c.), in whom it is analyzed, how the language of 5 year old children is improvable with roleplay in preschool.

Methods of research: Theoretical - analyze of literature, empirical - pedagogical view and analyzation of the situation.

Results of research: summarized conclusions about the language improvement of five year old children in preschool through usage of roleplay.

Darba sastāvs: two parts - theoretical and empirical, which is divided in three sub parts; 4 tables; 12 pictures; 5 attachments; 21 literature sources.

Key words: Children's language, enrichment of the language, roleplay, creative activity, game, play.

Saturs

Ievads.....	5
1. Valoda un tās sekmēšana.....	7
1.1. Bērnu valoda.....	7
1.2. Bērnu psiholoģiskais raksturojums problēmas sakarā.....	10
2. Lomu rotaļas pirmsskolā.....	14
2.1. Lomu rotaļu saturs.....	14
2.2. Pedagoģiskā darbība.....	19
3. Empīriskais pētījums.....	24
3.1. Pētījuma metodoloģija.....	24
3.2. Pētījuma norise.....	27
3.3. Pētījumā iegūtie rezultāti un to analīze.....	37
Secinājumi	44
Literatūras un avotu saraksts.....	46
Pielikumi.....	48

Ievads

Mūsdienu pasaulei raksturīgā globalizācija, tehnoloģiju plašais izmantojums un pastiprināta iedzīvotāju mobilitāte atstāj graujošu ietekmi uz tradicionālo dzīvesveidu un apdraud bērnu valodas bagātināšanos.

Tehnoloģiju ietekmē bērni pamazām zaudē sociālās prasmes un kļūst nepacietīgāki. Jo vairāk bērni komunicē caur digitālajiem medijiem un mazāk viens ar otru reālajā vidē, jo vientuļāki un nomāktāki viņi jūtas. Bērniem mazinās spēja risināt attiecību problēmas, jo viņi no šādām situācijām cenšas izvairīties. Slēpšanās aiz “digitālās sienas” nepalīdz mācīties kā reālajā dzīvē veidot un uzturēt sarunu ar citiem bērniem. Sevišķi grūti komunicēt un veidot bagātīgu vārdu krājumu ir bērniem, kas pēc dabas ir kautrīgāki.

Gan valodai, gan komunikācijas spējām ir ļoti liela, pat izšķiroša nozīme cilvēka dzīvē. Valodu mēs lietojam, lai sazinātos ar citiem, lai noskaidrotu lietas, paustu savas emocijas, lai pateiktu, ka mīlam kādu un risinātu problēmas. Valodas attīstība ir ļoti svarīga, lai nākotnē bērns varētu sekmīgi mācīties, kontaktēties ar vienaudžiem un galu galā – veidot veiksmīgas attiecības ģimenē.

Vērā ņemams ir I. Stangaines viedoklis, ka „par vienu no svarīgākajām izglītības prioritātēm ir kļuvusi pirmsskolas pedagoģiskā procesa komunikatīvā ievirze, tai skaitā arī bērna valodas un runas attīstība” (Stangaine, I., 2014, 4).

Bērnu valodas bagātināšana visveiksmīgāk noris rotaļu vidē, kur tie sarunājas viens ar otru un izspēlē dažādus sevi interesējošus sižetus. Arī domās bērns sarunājas pats ar sevi, tādējādi pilnveidojot savas runas prasmes un šis process pedagogam ir jāveicina.

Izspēlējot kopā ar bērnu vai pieaugušo, kura valodas krājums ir bagātīgs, dažādas vecumposmam un attīstības pakāpei atbilstošas lomas, bērna vārdu krājums papildinās nemanot. Bērni savās rotaļās instinktīvi attēlo pieaugušos, tādēļ liela nozīme ir videi un atmosfērai, kurā bērns atrodas. Ja vide būs droša un attīstoša, arī bērns jutīsies droši, komfortabli un atvērts visam jaunajam.

Lai stimulētu bērna valodas attīstību, nevajadzētu ar bērnu runāt, pārņemot viņa vēl nepilnīgi attīstīto runas veidu, nemotivēti lietojot deminutīvus vai sacīto vairākkārt atkārtojot u.tml. Darbojoties ar bērnu, pieaugušajam vajadzētu izmantot tādu izteiksmes veidu, kas ir nedaudz augstāks par to, kādu patlaban lieto bērns savā aktīvajā runā.

Nepietiekami tiek veikti zinātniski - metodiskie un empīriskie pētījumi par piecgadīgu bērnu valodas bagātināšanu lomu rotaļās pirmsskolā. Maz ir pirmsskolai paredzētu mācību materiālu, kurus lietot bērnu valodas bagātināšanai.

Pētījuma objekts – lomu rotaļas pirmsskolā

Pētījuma priekšmets – bērnu valoda

Pētījuma mērķis – teorētiski noskaidrot un praktiski pārbaudīt kā lomu rotaļās pirmsskolā bagātināma piecgadīgu bērnu valoda

Pētījuma jautājums – kā lomu rotaļās pirmsskolā bagātināma piecgadīgu bērnu valoda

Pētījuma uzdevumi –

1. Teorētiski analizēt literatūru par valodu un tās sekmēšanu
2. Teorētiski analizēt literatūru par lomu rotaļām pirmsskolā
3. Praktiski pārbaudīt teorētiskās atziņas empīriskā pētījumā un analizēt iegūtos rezultātus

Pētījuma metodes –

Teorētiskās: literatūras analīze

Empīriskās: pedagoģiskais vērojums;
situācijas analīze

Pētījuma bāze – XX pirmsskolas izglītības iestāde, piecgadīgi bērni, grupā 10 bērni.

1. Valoda un tās sekmēšana

1.1. Bērnu valoda

Valoda ir cilvēka kā sabiedriskas būtnes būtiska pazīme. Tā ir zīmju sistēma, kas ir līdzeklis cilvēciskās saskarsmes, domāšanas, domu, jūtu un gribas izteikšanai. Valoda ir cilvēku ietekmēšanas un kultūras apgūšanas līdzeklis, būtiska kultūras sastāvdaļa un apgūšanas līdzeklis, atspoguļojas tajā un ir kultūras pastāvēšanas un veidošanas pamats. Valoda ir svarīgākā tautības, nācijas pazīme. Valodas skaņas sakārtojot noteiktā secībā, veidojas vārdi, kas tālāk veido vārdu savienojumus, teikumus (Lūse, Miltiņa, Tūbele, 2012, 348).

Latviski runājošu bērnu valodu ilgu laiku pētījusi Zviedrijā strādājusī latviešu profesore V. Rūķe - Draviņa. Viņa pētījusi trimdā augošu latviešu bērnu valodu. Bērnu valodas mērķtiecīgi pētījumi Latvijā sākas tikai 2007. gada 5. janvārī, kad darbu sāk RPIVA Bērnu valodas pētījumu centrs. Bērnu runas pētījumi atklājuši ne tikai valodas attīstības nianšes, bet arī konkrētajam laikam un bērnu valodas videi raksturīgo sociālo informāciju, jo sabiedrībā notiekošais atspoguļojas arī bērnu valodā. Bērna valodas attīstībā liela nozīme tiek piešķirta tam, cik daudz un kādā runas kvalitātē, ar viņu sarunājas pieaugušie. Gan V. Rūķes – Draviņas, gan LAMBA (starptautisks projekts) pētījumu rezultāti liecina, ka sociālā vide, kā arī bērna un pieaugušā attiecības būtiski ietekmē ne tikai bērna valodu un runu, bet arī viņa personības veidošanos veselumā. Taču, ne mazāk svarīgi ir konkrēti bērna runas darbības ierosinātāji un pedagoģiskie līdzekļi. (Markus, Vulāne, 2017).

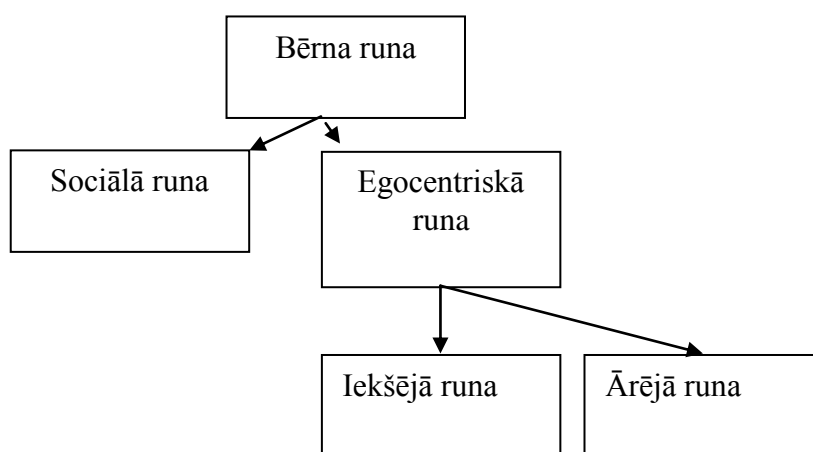
Teorētiski analizējot bērnu valodu, autore saskatījušas būtisku sakritību saistībā ar to. Viņas uzskata, ka bērna valoda vairāk attīstās tajās jomās, kuras bērnam emocionāli ir tuvākas, ar kurām saistās bērna domas un emocijas. Tāpēc valodā un vārdu krājumā netieši atspoguļojas bērna iekšējā pasaule, apstākļi un attiecības, kādos viņš uzaudzis un izjutis emocijas (Irbe, Lindenberg 2015).

No minētā izriet, ka bērna valodu un runu lielā mērā ietekmē viņa dzimšanas un dzīves apstākļi, veselības stāvoklis, vecāku sociālais statuss un izglītības līmenis u.c. nozīmīgi faktori. Jo vairāk tiek attīstīta bērna valoda, jo bagātīgāks ir viņa vārdu krājums un jo plašāk, elastīgāk, daudzveidīgāk un dziļāk attīstās domāšana. Ierobežots vārdu krājums ne tikai neļauj izteikties, bet arī kavē bērna domāšanu. Mūsdienu digitālā vide uztur un veido attiecības, bet tā nekādā gadījumā nevar aizstāt saskarsmi, piemēram, sarunas starp diviem cilvēkiem. Tāpēc ļoti būtisks

faktors ir pieaugušā klātbūtne, jo tas ir veids, kā bērns iegūst informāciju par viedierīcē redzēto, un vienlaikus arī palīdz bērnam pilnveidot runas prasmi. Sarunājoties ar pieaugušajiem, bērns apgūst epitetus, salīdzinājumus, sinonīmus, kuri savukārt palīdz veidot bērna runu tēlaināku, bagātīgāku un uzlabojas bērna stāstītprasme (Markus, Vulāne, 2017).

Ļ. Vigotskis, savā pētījumā balstoties uz Ž. Piažē atziņām, nonācis pie secinājuma, ka visas bērnu sarunas var iedalīt divās lielās grupās, no kurām vienu dēvē par egocentrisko, bet otru par socializēto runu. Socializētajā runā bērns ar citiem apmainās domām: lūdz, pavēl, draud, dara zināmu, uzdod jautājumus un gaida uz tiem atbildes. Rotaļājoties bērns savu darbību pavada ar atsevišķiem izteicieniem, un šo vārdisko darbības pavadījumu Ž. Piažē dēvē par bērna egocentrisko runu. Ļ. Vigotskis savā darbā „Domāšana un runa” vairāk kārt norāda, ka bērna runa un domāšana līdz skolas vecumam ir egocentriska, jo bērns runā vienīgi par sevi un necenšas pieņemt sarunu biedra viedokli. Bērnu neinteresē tas, vai viņā klausās, viņš negaida atbildi un neizjūt vēlēšanos ietekmēt sarunu biedru. Saruna norit pašam ar sevi tā, it kā skaļi domātu, ne pie viena nevēršoties (Vigotskis, 2002). Savā grāmatā Ļ. Vigotskis raksta: „Rūpīgi izanalizējot Žana Piažē vākto faktu materiālu, ir redzams, ka Ž. Piažē, pats to neapzinoties, ir uzskatāmi parādījis, kā ārējā runa pārveidojas par iekšējo runu. Viņš parādījis, ka egocentriskā runa pēc psihiskās funkcijas ir iekšējā runa, bet pēc fizioloģiskās darbības – ārējā runa” (Vigotskis, 2002, 55).

Pamatojoties uz iepriekš minēto, teorētiskās atziņas par bērna runu ir attēlotas shematiski (sk. 1. attēlu).

1.attēls. Bērna runa pēc Ļ. Vigotska pētījumiem (Pallo, 2017)

Savukārt Ļ. Vigotskis, pētot V. Šterna uzskatus par bērna valodas attīstību, ņem vērā atdarināšanas nozīmi un bērna spontāno nozīmi. V. Šterns uzskata, ka runas apguvi bērnam

nodrošina patstāvīgā mijiedarbība, kas notiek starp iekšējām spējām, kuras ietver runas dziņu, un runas apstākļiem, kuri izpaužas kā bērnam apkārt esošo pieaugušo cilvēku runa, kas dod bērnam materiālu. Viņš norāda, ka sociālā vide ap bērnu ir galvenais runas un valodas attīstības faktors (Vigotskis, 2002).

Runātīgums ir atkarīgs arī no cilvēka rakstura, tomēr vienmēr ir iespējams to veicināt. Piecu gadu vecumā bērnam svarīgi paplašināt dzimtās valodas vārdu krājumu, attīstīt jūtu un emociju gammu. Šajā vecumā veidojas emocionālais intelekts un sava rakstura pamati. Bērns kļūst par emocionālu manipulāciju un dažādu rotaļu meistar. Bērns ne tikai izrāda un pārdzīvo, ka patīk vai nē, bet savas jūtas un emocijas māk pateikt arī vārdos – savā runā. Prasmi izteikt savas domas un sajūtas cilvēks pilnveido visu savu turpmāko. Bērns var izteikt vārdiem tikai to, ko izjutis, piedzīvojis un „izlaidis caur sevi” (Irbe, Lindenberga, 2015).

D. Markus raksta, ka bērns attīstās darbībā – fiziskā vai garīgā darbībā, kas ir saistīta ar emocionālu pārdzīvojumu, arī valodiskā darbībā (Markus, 2007).

Savukārt Ļ. Vigotskis uzskata, ka bērna valoda nav tikai skaņās ietērpti pārdzīvojumi, bet arī domas un bērna gūtās atziņas, un lai nonāktu pie atziņas ir nepieciešams laiks pārdomām. No tā var secināt, ka arī klusums un laiks pārdomām ir viens no faktoriem valodas attīstībā. Mācību procesā pedagogi parasti pārāk maz laika dod bērnam, lai viņš pats nonāktu pie secinājuma – atbildes. Tā vietā lai atbildētu konkrēts bērns, pedagogs lielākoties ir devis iespēju atbildēt jau citam bērnam. Rezultātā bērns, kam vajadzīgs vairāk laika, lai nonāktu pie atbildes, paliek neuzklausīts (Vigotskis, 2002).

Apkopojot Z. Ēņģeles un A. Tauriņas viedokli, D. Markus un A. Vulāne norāda, ka pēdējos gadu desmitos bērnu rotaļu vide ir mainījusies un laiks, ko bērni pavada rotaļājoties un sarunājoties savā starpā, ir krasi samazinājies. Mūsdienās bērna pieredze tiek veidota (redzēta, ne sajūta) ar viedierīču un plašsaziņas līdzekļu palīdzību. Virtuālā realitāte bieži vien aizvieto lielu daļu reālās pasaules. Plašais informācijas klāsts televīzijas un moderno tehnoloģiju izmantošanas procesā pirmsskolēna dzīvē nereti veido vidi, kurā pieaugušie maz sarunājas ar bērnu, maz stāsta, jautā un rosina bērnu atbildēt uz jautājumiem. Tādēļ mūsdienās pieaug tieši skolotāja nozīme bērna valodas apgūvē. Autores akcentē, ka bērna runa attīstās arī atdarināšanas procesā, tādēļ vēl svarīgāka kā iepriekš ir paša skolotāja runātā valoda, vai tā ir bagāta, precīza un skanīga. Atdarīnot pieaugušo, bērns apgūst runas kultūras paraugus, viņš pārņem valodas izteiksmes līdzekļus, runas tempu, balss emocionālo nokrāsu (Markus, Vulāne, 2017).

Sistematizējot aplūkoto informāciju par bērnu valodu, var izšķirt vairākus kritērijus, kas raksturo bagātīgu bērna valodu un tās pilnvērtīgu lietojumu (sk. 1. tabulu).

1. tabula. Bagātīgas bērnu valodas kritēriji (Pallo, 2017).

Nr.	Kritērijs / rādītājs	Raksturojums / apraksts
1	Bagāts vārdu krājums	Bērns izsakās pilniem teikumiem. Primitīvu valodu pārvērst izteiksmīgā runā neizdosies.
2	Precīzi izvēlas vārdus	Lai paustu savu piedzīvoto vai izjūtas, stāstot no līdzīgas nozīmes vārdiem, izvēlas precīzākos.
3	Izteiksmīga runa	Bērna runa ir izteiksmīga. Klausoties runātājā tiek noturēta interese un uzmanība.
4	Loģisks stāstījums	Runātājs stāstījumu iesāk ar ievadu, tad ir notikuma izklāsts, seko nobeigums vai secinājumi.
5	Dialogruna	Prot veidot, uzturēt un piedalīties dialogā. Uzklauša cita viedokli, nepārtrauc runātāju, izklāsta savas domas.
6	Palīgīdzekļu izmantošana sarunā	Sarunājoties izmanto žestus, mīmiku, rotaļlietas, dažādus priekšmetus.

Pamatojoties uz Ļ. Vigotska, D. Markus, A. Vulānes, I. Stangaines un citiem aplūkoto autoru viedokļiem, izstrādātajā tabulā var redzēt būtiskākos bagātīgas bērnu valodas kritērijus un kā bērna valoda tiek bagātināta konkrētā darbībā.

1.2. Bērnu psiholoģiskais raksturojums problēmas sakarā

Vērā ņemams viedoklis, ka valodas apguves procesā īpaša nozīme ir pirmsskolas vecumposmam, jo tieši šajā posmā veidojas priekšstats par valodas sistēmu kā tādu. Šis ir periods, kurā norit cilvēcisko attiecību tālākā apgūšana, kas norit bērnam spēlējot lomu un sižeta rotaļas, komunicējot ar pieaugušajiem un vienaudžiem. Valoda pirmsskolas vecumā kļūst par bērna saziņas, izziņas un pašizpaušmes līdzekli. Bērna attīstība 5-7 gados ir personības attīstības nozīmīgākie gadi, kad kopā ar valodu attīstās arī bērna domāšana, pasaules uztvere un attieksme pret to. Piecu gadu vecumā bērnam vajadzētu izrunāt visas savas dzimtās valodas skaņas. (Vulāne, Markus, 2017).

Savukārt A. Irbe un S. Lindenbergā norāda, ka piecu gadu vecumā bērns ir zinātkārs, spēj pietiekami ilgi koncentrēties izziņas darbībai. Sev uzticētos uzdevumus bērns cenšas paveikt patstāvīgi. Ir atbildīgs par uzticēto darbiņu un jūtas gandarīts par paveikto (dara ne vien to, ko grib, bet arī to, ko vajag). Psiholoģiski nobriedis bērns svešos, neierastos apstākļos prot iztikt bez vecāku klātbūtnes un ir drošs. Bērns ir spējīgs mutisko uzdevumu, kurš izteikts bērnu pulkam (grupuīai), attiecināt arī uz sevi (Irbe, Lindenbergā, 2015, 135).

Papildinot iepriekš minēto D. Dzintare un I. Stangaine apgalvo, ka svarīgākās darbības šajā vecumā ir rotaļāšanās, spēles, zīmēšana, pasaku izspēle, darba elementi un mācības. Lomu rotaļas bērni sāk spēlēt tieši pirmsskolas vecumā. Šī spēle “izaug” no manipulācijām ar priekšmetiem. Rotaļa liek bērnam apzināties un vērtēt sevi, vērtēt rotaļas partnerus un salīdzināt sevi ar viņiem. Rotaļu procesā bērns iepazīst savu individualitāti un izmēģina lomas, kādas spēlēs nākotnē. Caur aktīvām rotaļām bērns trenē savu ķermeni, attīsta dažādas iemaņas un pauž savas emocijas, mācās iejusties citu vietā. 5-6 gadu vecumā bērniem ir izveidojušās stabilas sociālās prasmes. Bērni biežāk izrāda empātiju (spēja just līdzīgi cita pārdzīvojumiem un jūtām). Tomēr emocijas nav vēl tik nobriedušas, kā viņu pieaugošās valodas un kognitīvās prasmes. Šajā vecumā bērniem patīk būt kopā gan ar vienaudžiem, gan pieaugušajiem. Viņiem patīk rotaļāties sadarbojoties. Bērni spēj izmantot vārdus, lai izteiktu izjūtas, ievērot iepriekš norunātus noteikumus un pārvaldīt situācijas. Lomu rotaļās ir nepieciešami dažādi rotaļlietu komplekti režisoriskajām rotaļām, tērpi un atribūti dramaturģiskajām rotaļām. Rotaļās parādās spēles īpašības un bērniem aizvien vairāk rūp taisnīgums. Bērniem patīk pieaugušā uzticēta atbildība un paša bērna panākumi reālajā dzīvē. Rotaļa tiek vairāk plānota, bērni piešķir cits citam konkrētas lomas (Dzintare, Stangaine a, 2007).

V. Romenkova savukārt piecgadīgu bērnu sadarbību kopīgās rotaļās saista ar lomu rotaļu elementiem – rotaļas darbībām, sižetu, lomām. Bērni, kas tikai manipulē ar priekšmetiem, nevar pievienoties kopīgai rotaļai, jo arī tajā izjauc iekārtojumu, pārbaudot, kā trokšņo, lokās vai skan rotaļlieta. No malas vērojot, ir redzams, ka šāds bērns traucē citiem rotaļāties, bet būtībā viņš rotaļājas savā līmenī, kas nesaskan ar kopīgo. Pakāpeniski bērni iemācās sadarboties. Tikai parādoties lomām un sižetam, rotaļu var uzskatīt par kopīgu (Romenkova, 1997).

Ļ. Vigotskis apgalvo, ka bērni pirmsskolas vecumā darbojas egocentriskāk nekā pieaugušie un mazāk nekā pieaugušie cits citam pavēsta par saviem intelektuālajiem meklējumiem. Analizējot Ž. Piažē darbus, Ļ. Vigotskis secina, ka tam ir divi iemesli:

1. bērnam nav stingri iedibinājusies sociālā dzīve;
2. bērna valoda, ko bērns lieto savā galvenajā darbībā – rotaļās, tādā pašā mērā ir žestu, kustību un mīmikas valoda kā vārdos izteiktā runa.

Ļ. Vigotskis norāda, ka bērna egocentriskās runas pieaugums izpaužas brīžos, kad nākas saskarties ar kādu apgrūtinājumu vai problēmu. Tāpēc viņš uzskata, ka gludi plūstošas darbības apgrūtināšana vai traucēšana ir viens no galvenajiem faktoriem, kas izraisa egocentrisko runu (Vigotskis, 2002).

Metodiskajos ieteikumos pirmsskolas mācību programmu īstenošanai apgalvots, ka pirmsskolas periodā turpinās visu bērna orgānu attīstība. Šajā vecumosmā kustību koordinācija ir pilnveidojusies, plaukstas muskuļu attīstība un koordinācija ļauj pareizi turēt zīmuli un veikt citas precīzas darbības. Joprojām turpinās bērna nervu sistēmas attīstība. 5–6 gadu vecumā bērns var pareizi izrunāt visas skaņas. Šajā laikā attīstās viņa runa un strauji pieaug vārdu krājums. Bērnā vajadzētu apgūt runas gramatiskās formas un abstraktus jēdzienus. Notiek strauja intelektuālā attīstība, attīstās bērna domāšana un iztēle. Turpinās „kāpēcīša periods”, kad bērna interese virzīta uz cilvēku attiecību, lietu un parādību izzināšanu, tādejādi attīstot arī savus izziņas procesus. Pieaug interese par citiem bērniem, tieksme sadarboties ar viņiem. Bērns parasti vēlas komunicēt ar pieaugušajiem un vienaudžiem. Bērns nereti komunikācijā ar citiem cilvēkiem izmanto manipulācijas. Komunikācijas procesā atdarinot mikrovidē esošos pieaugušos bērns apgūst cilvēku sadarbības veidus, kurus bērns atspoguļo lomu un sižeta rotaļās. Lomu rotaļās bērns sāk spēlēt tieši pirmsskolas vecumā, rotaļu procesā iepazīstot savu individualitāti un izmēģinot lomas, kādas spēlēs nākotnē (mamma/tētis, pārdevēja, skolotāja u.c.). Caur aktīvām rotaļām bērns trenē savu ķermeni, attīsta dažādas iemaņas un pauž savas emocijas, kas ir ļoti būtiski, lai iekšēji saglabātos harmonija. Spēles noteikumi liek bērnam apzināties un vērtēt sevi un citus un salīdzināt sevi ar viņiem. Attīstās tīša uzmanība spēlējot spēles pēc noteikumiem un konstruējot, kas ir viens no svarīgākajiem priekšnoteikumiem veiksmīgai skolas gaitu uzsākšanai, kas nu vairs nav tālu (Metodiskie ieteikumi pirmsskolas mācību programmu īstenošanai, 2016).

Vērā ņemamas ir D. Dzintares un I. Stangaines analizētās atziņas par bērnu attīstības posmiem no sociālās attīstības aspekta, kurus izstrādājusi savos pētījumos ir B. Švarca (sk. 2. tabulu). Kā tiek norādīts pētījumā, piektajā dzīves gadā bērnam mostas sociālās intereses, kad bērns grib būt citu vidū. Bērns vēlas uzņemties lomas, kas norāda, par viņa apzinīgumu.

2. tabula. Bērna attīstības posmi no sociālās attīstības aspekta

(Dzintare, Stangaine b, 2007, 141).

	4-5 gadi	5-6 gadi
Būtiskākie sasniegumi sociālajā attīstībā	Entuziasms, daudzpusība, iztēle un pāri plūstoša, sajūsmas pilna enerģija.	Parādās pašpaļāvība, stabilitāte un spēja piemēroties.
Rotaļu stadijas	Rotaļājas ar citiem bērniem, it īpaši saista lomu rotaļas un dramatizējumi.	Rotaļājas grupās, kopā ar citiem bērniem. Rūpējas, lai spēle ritētu godīgi, ievērojot iepriekš apspriestus noteikumus.
Jūtu izpaušana	Parasti kontrolē emocijas un pauž tās pieņemamā veidā.	Norāda uz savām jūtām, mierina vienaudzi, kas jūtas aizskarts.

Sociālā mijiedarbība	Dod priekšroku vienaudžiem, mazāk pieaugušajiem.	Pats izvēlas sev draugus, un draudzība bieži ir ilgstoša.
Komunikatīvās prasmes	Saprot attiecības, lieto tādas jēdzienus kā „iedomāsimies, ka...”. Bērna valodu var saprast arī sveši cilvēki.	Saprot garu notikumu gaitu. Runā un saprot cēloņsakarības.

I. Stangaine un D. Dzintare ir pārliecinātas, ka piecu gadu vecumā bērni ir „atvērtāki”, sabiedriskāki un viņiem patīk rotaļāties sadarbojoties. Šis bērna dzīvē ir aktīvs mācīšanās periods, kad tiek apgūtas iemaņas un prasmes, kas nepieciešamas dzīvei pieaugušo sabiedrībā. Bērns mācās sadarboties ar citiem, kontrolēt savu darbību, paskatīties uz situāciju no cita viedokļa un arī sacensties ar saviem vienaudžiem. Viņi ir ieinteresēti savu rotaļlietu izgatavošanā. Apmēram piecu gadu vecumā bērni jau ir pārliecināti par savām fiziskajām īpašībām, paši apzinās, cik un ko var izdarīt. Spēj pārvaldīt situāciju un izmantot vārdus tā, lai izteiktu savas izjūtas. Šajā vecumā bērni dod priekšroku rotaļlietām, kas darbojas reāli, interesējas par lasīšanu, burtiem un cipariem. Bērniem ir nepieciešami dažādi rotaļlietu komplekti, kas sastāv no vairākām detaļām, kurus izmanto lomu rotaļās. Tiek izmantoti tērpi un atribūti, dažādi mūzikas ieraksti, konstruktori. Bērni prot un grib izmantot daudzveidīgus celtniecības materiālus. Lomu rotaļās parādās spēles īpašības, jo tās tiek vairāk plānotas un bērni piešķir cits citam lomas. Šajā vecumā bērnus stipri ietekmē vienaudži, tāpēc tiek pieprasītas rotaļlietas, kā citiem. Veidojas draugu pulciņi pagalmā vai pirmsskolā un bērns pats izvēlas ar ko draudzēties un ar ko nē, kas visbiežāk izpaužas tieši rotaļā. Daudziem bērniem rodas interese par datoriem, planšetēm un mobilajiem telefoniem (biežāk tad, ja vecāki, vecākie brāļi un māsas mājās tos lieto), kuru spēlēšana ir jālimitē (Dzintare, Stangaine *a*, 2007; Dzintare, Stangaine *b*, 2007).

2. Lomu rotaļas pirmsskolā

2.1. Lomu rotaļu saturs

Lomu spēles definīcija pedagoģiskajā skatījumā: „Mācību metode, kurā bērni uzņemoties mācību situācijā kādu lomu, rīkojas tipiski kādai situācijai, tādējādi, apgūstot nepieciešamās prasmes (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000, 93).

Vairāki autori ļoti trāpīgi apgalvo, ka rotaļa un spēle ir bērnības valoda. Rotaļa ir viens no nedaudzajiem darbības veidiem, ar kuru cilvēks ir saistīt visu mūžu – bērnībā rotaļa ir nopietna nodarbošanās, vēlāk tā ir izklaide, relaksācija (Dzintare, Stangaine a, 2007; Stangaine, 2014).

I. Kāposta analizējot psiholoģijas un pedagoģijas vārdnīcās pieejamo informāciju, par terminiem „rotaļa” un „spēle”, raksta, ka rotaļas skaidrojumā vairāk uzsvēta bērna brīvība, izklaidējošais saturs, radošums, uzsvaru liekot uz tās lomu bērna attīstībā. Spēles definīcijā akcentēti noteikumu ievērošana, sacensību moments un sociālā mijiedarbība. Kā atzīmē I. Kāposta, lomu rotaļā svarīgs ir pats process, bet spēlēs svarīgs ir rezultāts. Atšķiras arī spēles un rotaļas darbības raksturs, jo lomu rotaļas pamatā tiek veikta radoša (iztēles) darbība, bet spēles gaitā tiek veiktas reālas un produktīvas darbības (Kāposta, 1993).

Arī ārzemju autori nav vienisprātis par spēles (*game*) un rotaļas (*play*) definīciju. Piemēram, G. Kuks (*G. Cook*) ar vārdu *game* saprot gan dzīvnieku, gan bērnu lomu spēles, gan pieaugušajiem neatbilstošas vai nenopietnas nodarbes. Tomēr valda uzskats, ka *game* ir aktivitāte, kuru regulē noteikumi, un tai ir raksturīgs sacensību moments (Cook, 2000).

Savukārt I. Engure, L. Gleške, I. Kvjatkovska un D. Šulce raksta, ka rotaļa ir interesanta, izklaidējoša rakstura nodarbība grupā laika īsināšanai, atpūtai, redzesloka paplašināšanai, pozitīvu attiecību veidošanai vai kādam noteiktam mācību mērķim (Engere, Gleške, Kvjatkovska, Šulce, 2003, 4).

Lomu rotaļa, pēc D. Dzintares un I. Stangaines domām, ir radošās rotaļas paveids (bērna iztēle darbībā), kura nodrošina bērna attīstību veselumā. Lomu rotaļai ir noteiktas funkcijas un tā attīstās pakāpeniski. Tā ir bērnu savstarpējo attiecību skola. Nereti bērns tajā pauž savas nepiepildītās vēlmes. Šī rotaļa ir paša bērna motivēta darbība, saistīta ar bērna vēlmi atdarināt un pašapliecināties. Tai pat laikā D. Dzintare un I. Stangaine norāda, ka pirmsskolā

saistībā ar rotaļu lieto dažādus jēdzienus – radošā rotaļa, spēle, rotaļspēle, rotaļnodarbības, lomu rotaļas, režisoriskās rotaļas utt. (Dzintare, Stangaine a, 2007).

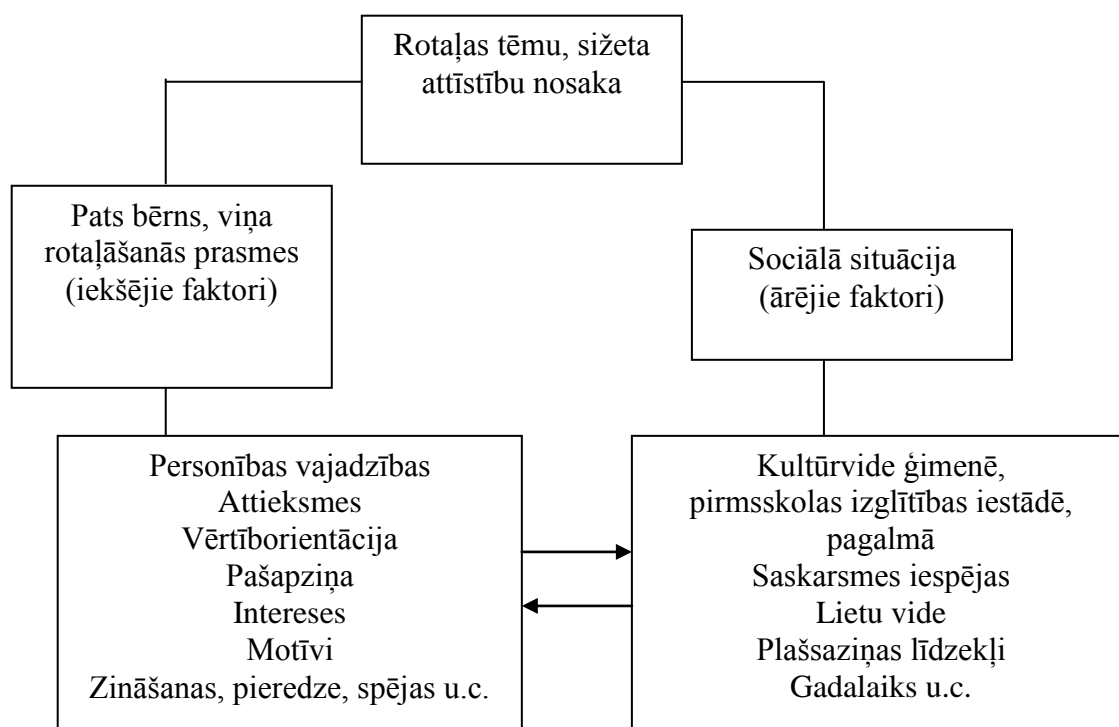
Pedagoģes R. Harlejas pētījumus apkopojot, D. Dzintare norāda, ka lomu rotaļa ir brīva rotaļa, kuras viens no mērķiem ir izzināt visumu, atdarinot apkārtējo rakstura īpašības. Lomu rotaļa nav izrāde, bet gan pirmās teatralizētās izpausmes. Tās ir fragmentāras, jo konkrētā loma pastāv tikai tajā brīdī, kad bērns to spēlē. Lomu rotaļa var ilgt tikai dažas minūtes vai turpināties ilgu laiku. Lomas bērni var arī atkārtoti izspēlēt, ja bērnam par tām ir liela interese. Lomu rotaļām nav ne sākuma, ne beigu, ne arī attīstības no dramatiskā viedokļa (Dzintare, 1999).

Vairākas autore atzīst, ka tieši bērniības rotaļās meklējami bērna personības sākumi, kad viņš attēlo un izdzīvo daudzveidīgās lomas. Izspēlējot dažādās lomas bērns var būt agresīvs, pavēlošs, iejūtīgs vai uzmanīgs un izspēlēt vēl daudz citas īpašības. Rotaļas, tai skaitā lomu rotaļas, nozīme bērnu attīstībā pedagoģiskajā un psiholoģiskajā literatūrā tiek vērtēta ļoti augstu, jo atbilstoši savai lomai bērni mācās sadarboties savā starpā un ar pieaugušajiem, mācās piekāpties vai aizstāvēt savu viedokli. Rotaļā bērns apgūst dzīves prasmes, jo ir zināms, ka bērnam četru piecu gadu vecumā izveidojas noteikts individuālās dzīves pirmtēls, kas nosaka cilvēka vērtībotientāciju turpmākajā dzīvē. Iejušanās dažādajās lomās un to izspēlēšana tieši vai netieši bērnu sagatavo nākotnes darbībai un dzīves lomu izpildei – skolēna, vecāku, darbinieka (Dzintare, Stangaine a, 2007; Engere, Gleške, Kvjatkovska, Šulce, 2003).

Arī krievu zinātnieks L. Vigotskis norāda, ka jau ļoti agrā vecumā ir vērojami radoši procesi, kas vislabāk izpaužas bērnu rotaļās. Piemēram, bērns sēž jāteniski uz nūjas un iedomājas, ka tas ir zirgs, spēlējoties ar lelli – iztēlojas sevi par māti u.c. rotaļas, kurās bērns attēlo ļoti daudz no tā, ko redzējuši. Jau vairākkārt minēts, ka ļoti liela loma lomu rotaļās ir atdarināšanai. Bērnu rotaļas bieži ir kā atbalss tam, ko tie redzējuši vai dzirdējuši no pieaugušā. Tomēr ne vienmēr šie bērna iepriekšējās pieredzes elementi rotaļā tiek izmantoti tieši tā, kā tie izpaušies īstenībā. Rotaļa šajā gadījumā ir pārdzīvoto iespaidu radoša pārstrāde, to kombinēšana un izmantošana jaunas īstenības radīšanai, nevis vienkārši pārdzīvotā atcerēšanās (Vigotskis, 2002).

Pēc D. Dzintares un I. Stangaines domām, lomu rotaļas, gluži kā spēles ar noteikumiem, iekļaujas sabiedrībā, realitātē, kur cilvēks dzīvo un sadarbojas ar citiem cilvēkiem. Šajās rotaļās bērns imitē un identificē apkārtējos cilvēkus, tādēļ tās uzskatāmas par subjektīviem realitātes atspoguļojumiem. Bieži redzēto bērns reproducē savā skatījumā, tā rotaļa kļūst par kreatīvu aktivitāti, kur rotaļnieks izmaina savu vidi. Rotaļu saturu nenoliedzami ietekmē kultūrvide, kurā bērns dzīvo un otrādi – kultūrvidi veido rotaļas, kuras viņš spēlē. Mūsu

sabiedrībā nepārtraukti notiek izmaiņas sociālajā un kultūras dzīvē, un tas viss atspoguļojas bērna rotaļās. Tomēr visvairāk rotaļu saturu ietekmē ģimenes vide un faktori: dzīves vieta (lauki, pilsēta, daudzdzīvokļu māja vai viensēta), ģimenes sastāvs, vecāku savstarpējā attiecības (nesaskaņas ģimenē kavē bērna rotaļu attīstību), vērtīborientācija ģimenē. Pētījumos apstiprinājies – jo vairāk bērniem atļauj skatīties TV pārraides, jo rotaļās ir nabadzīgāka bērna iztēle. Rotaļu tēmas izvēle atkarīga arī no gadalaika, laikapstākļiem, svētkiem, kuros bērni aktīvi līdzdarbojas u.t.t. Tātad rotaļu tēmas izvēli nosaka pats bērns un vide, kurā viņš dzīvo. Rotaļu tēmas atspoguļo konkrētā bērna dzīvi, vajadzības un intereses. Tēmas būs daudzveidīgākas, ja īstenības sfēra, ar kuru bērns saskaras, būs pēc iespējas plašāka. Atsevišķi rotaļu sižeti ir sastopami visos vecuma posmos, piemēram, ģimene, bērnudārzs, veikals u.c. Tomēr jaunākā pirmsskolas vecuma bērniem rotaļās dominē reālu darbību attēlošana, bet vecākā pirmsskolas vecuma bērni rotaļās attēlo lomu attiecības un sarunas. Shematisku faktoru, kas nosaka rotaļas tēmu un sižeta attīstību attēlojušas D. Dzintare un I. Stangaine (sk. 2. attēlu).

2.attēls. Faktori, kas sekmē rotaļas tēmas izvēli (Dzintare, Stangaine a, 2007, 19)

Autores vērojot zēnu un meiteņu rotaļas, pamanījušas atšķirības tēmu, lomu un rotaļlietu izvēlē, kas savukārt ietekmē arī rotaļu darbības virzienus. Zēnu rotaļās vairāk dominē rotaļu noteikumi. Savukārt meitenēm tuvāka un saprotamāka ir rotaļu emocionālā jēga. I. Stangaine un D. Dzintare uzskata, ka pieaugušajiem vajadzētu atbalstīt (dažreiz arī ierobežot)

abu dzimumu bērnu rotaļu intereses, padziļinot viņu pieredzi. Viņas iesaka kopā ar bērniem izvēlēties tiem atbilstošas rotaļlietas un raudzīties, lai rotaļas neattīstītos tikumiski nevēlamā virzienā. Tomēr neatkarīgi no vecuma meitenēm rotaļā nepieciešama lielāka gādība un atbalsts, bet zēniem – uzticēšanās.

Pretrunīgs ir D. Dzintares un I. Stangaines viedoklis, ka spēlējot lomu rotaļas bērns visdrīzāk neapgūst jaunas zināšanas, bet gan iegūtās zināšanas no virspusēja iepazīšanas līmeņa pārvieto uz pieredzes bagātināšanu. Tomēr, kā norāda autore, zināšanu gūšana un lomu rotaļa nav pretstatā viena otram, jo bez zināšanām neveidojas pieredze, bez pieredzes nav rotaļu un bez rotaļas nav zināšanu izmantošanas iespējas. Pretstatā ir tās rotaļas, kuras uzspiež pieaugušie un tās, kuru iniciators ir pats bērns. Pieaugušo radītās rotaļas atbilst mācībām (darbības mehānisms, saturs, forma), bet bērns pēc paša izvēles izmanto savu pieredzi un bagātina to rotaļu darbībā. Bērniem patīk rotaļāties kopā ar pieaugušo, jo tam ir lielāka pieredze un tātad arī plašākas iztēles iespējas. Tomēr rotaļājoties bērnam nebūtu jāierāda novērotāja vieta. Pieaugušajam vajadzētu stimulēt bērna izgudrotāja spējas, apbruņot bērnu ar jauniem līdzekļiem, kurus tas liks lietā, kad rotaļāsies viens. Pieaugušā rotaļa ir „bērna dēļ” un „ar bērnu”, lai iemācītu bērnu rotaļāties. Svarīgs faktors ir arī sarunas, kuras noris rotaļas laikā (Dzintare, Stangaine *a*, 2007).

Savā nākamajā darbā D. Dzintare un I. Stangaine precīzāk pēta tēmu „rotaļa” un raksta, ka rotaļai ir daudzas funkcijas, tādēļ to var izmantot kā bērna attīstības, mācību, un audzināšanas līdzekli. Bērna pašattīstība un sagatavošana skolai ir atkarīga no tā, cik vispusīgi izdodas izmantot rotaļu, mācību nolūkiem. I. Stangaine un D. Dzintare rotaļu funkcijas, kas sekmē bērna pašattīstību ir apkopojušas tabulā, sk. 3. tabulu.

3. tabula. Rotaļas funkcijas (Dzintare, Stangaine *b*, 2007, 21).

Funkcija	Paskaidrojums
Izglītojošā funkcija	Attīsta bērnu veselumā – vienlaicīgi audzina un māca. Veic sociālo, sensomoto, kognitīvo, kreatīvo un fizisko funkciju. Sagatavo bērnu dzīvei.
Bērna dzīves organizācijas funkcija	Ar rotaļas palīdzību bērns mācās sevi nodarbināt. Arī pieaugušie rotaļu izmanto kā bērna organizācijas formu – mācībās, pastaigās, svētkos un citur.
Bērna attīstības diagnostikas funkcija	Rotaļā kā brīvā, bērnam patīkamā un interaktīvā aktivitātē vislabāk redzams bērna kognitīvais un sociāli emocionālais attīstības līmenis, viņa vajadzības, intereses, vērtības.
Terapijas funkcija	Rotaļa bērnu „ārstē” – iepriecina, nomierina, ierosina, nodarbina. To izmanto ne tikai psihoterapeiti, bet arī ģimenē un pirmsskolā. Rotaļa ir bērna attīstības korekcijas līdzeklis.

Bērnām rotaļa ir pašrealizācijas un pašizteikšanās līdzeklis. Autores akcentē, ka rotaļai jābūt brīvai, neatkarīgai un daudzveidīgai aktivitātei, kurā bērns var realizēt savas vēlēšanās un intereses. Pieaugušajam nevajadzētu ar savām prasībām un aizliegumiem ierobežot bērna rotaļāšanos (Dzintare, Stangaine b, 2007).

Zinātnieki L. Vuds (L. Wood) un J. Atfilds (J. Attfield) norāda, ka rotaļā pilnveidojas dažādas bērna attīstības jomas un viņš izdala šādas jomas:

Kognitīvā, jeb izziņas joma

- bērns izzina un izprot pasauli;
- spēj attīstīt elastīgu un daudzveidīgu domāšanu;
- rotaļa sniedz iespējas pieredzēt un risināt reālas problēmas.

Sociālā joma

- attīsta prasmi sadarboties ar vienaudžiem un pieaugušajiem;
- sāk rasties izpratne par kultūru.

Emocionālā joma

- saprot citu domas;
- pauž situācijai atbilstošas jūtas.

Motorā jeb kustību joma

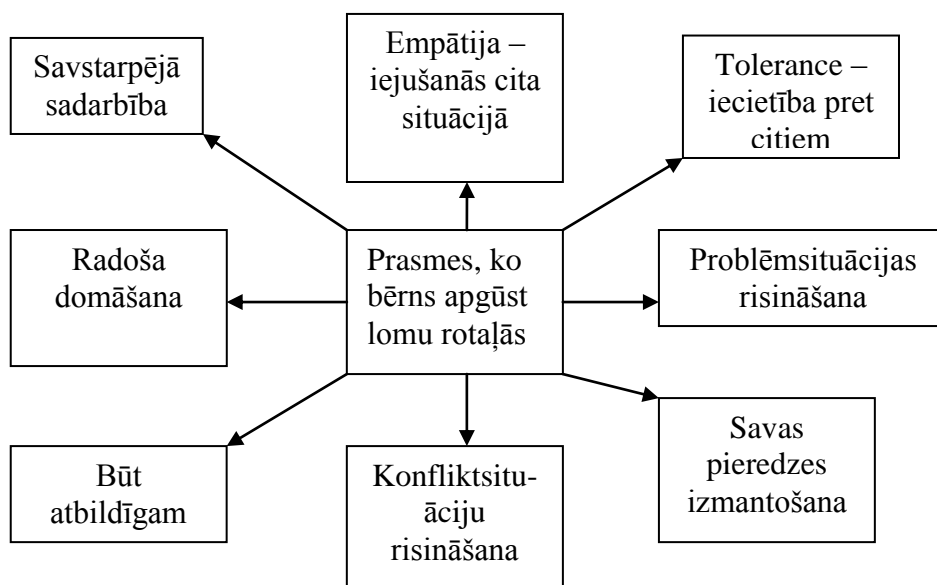
- aktīvi iesaistās rotaļā – pilnveido lielo muskuļu precīzas kustību prasmes;
- Spēj saņemt rokā un precīzi darboties ar sīkiem priekšmetiem – attīsta sīko muskuļu precīzas kustību prasmes.

Valodas un lasītprasmes joma

- Saprot, kādā nolūkā citi lieto valodu;
- Izmanto verbālos un neverbālos izteiksmes līdzekļus, lai sazinātos ar citiem;
- Spēj saprast un izmantot rakstisko simbolu sistēmu – lasīšanu (Wood, Attfield, 1996).

Caur rotaļām, tai skaitā lomu rotaļām, bērns no tīri egocentriskas būtnes attīstās par cilvēku, kas spēj sadarboties ar citiem. Izpildot lomas, bērns apgūst dzīves prasmes, kas ir māka tikt galā ar ikdienas dzīves izvirzītajām prasībām atbilstoši apstākļiem, nekaitējot sev un citiem. Lomu rotaļu gaitā bērns apgūst daudzveidīgas dzīves prasmes, tātad to var nosaukt par mācīšanos darot (Dzintare, Stangaine a, 2007).

Ērtākas uzskatāmības labad, galvenās prasmes, kuras bērns iegūst rotaļājoties, ir attēlotas shematiski 3. attēlā.

3.attēls. Prasmes, ko bērns apgūst lomu rotaļās (Pallo, 2017)

Pamatojoties uz D. Dzintares, I. Stangaines, L. Vuda, J. Atfilda un citiem iepriekš aplūkoto autoru viedokļiem, prasmes, ko bērns apgūst lomu rotaļās sagatavo viņu turpmākai dzīvei un dažādām dzīves situācijām. Tātad nevainīga rotaļāšanās ved līdz profesijas apguvei un karjeras veidošanai.

2.2. Pedagoģiskā darbība

Kā norāda A. Špona, rotaļai ir jā saglabājas kā bērna brīvai un patstāvīgai darbībai, kurā bērns var izmantot dažādus rotaļu līdzekļus, apvienoties grupās ar citiem bērniem, radīt sižetu un izpildīt dažādas lomas. Skolotāja un bērna sadarbībai jābūt abpusējai un iejūtīgai (Špona, 2001).

Savukārt, pirmsskolas izglītības mācību satura programmā ir minēts, ka latviešu valodas nodarbību mērķis ir sekmēt bērnu izpratnes veidošanos par valodu kā domāšanas, savstarpējās sazināšanās un radošās pašizpaušmes līdzekli. Latviešu valodas nodarbībai vajadzētu būt integrētai ar citiem mācību priekšmetiem katru dienu. Mācību saturs plānots vairāku prasmju apgūšanai : klausīšanās, runāšana, lasīšana un rakstīšana.

Skolotājam vajadzētu izvirzīt šādus uzdevumus:

- attīstīt prasmes saklausīt un saprast dzirdēto;
- attīstīt prasmi izteikt savas domas;

- attīstīt stāstītprasmi;
- paplašināt vārdu krājumu;
- iepazīstināt ar latviešu tautas folkloru, daiļliteratūru;
- attīstīt prasmi saklausīt un diferencēt valodas skaņas;
- attīstīt pašizpaušmes prasmes.

Šo skolotāja izvirzīto uzdevumu izpildīšana sekmēs ne tikai latviešu valodas mērķa sasniegšanu un prasmju apgūšanu, bet arī bērna valodas bagātināšanos kopumā. Piecgādīgiem bērniem ieteicamās darba formas ir tautas rotaļas, dramatisācijas rotaļas, eksperimenti, modelēšana un dialogs (Pirmsskolas izglītības mācību satura programma, 2012).

Pēc D. Markus un A. Vulānes domām, bērnu valodas attīstībā būtiska nozīme ir tam, kā un kādā kvalitātē ar bērnu sarunājas pieaugušie. Vai tiek lasītas pasakas, apgūtas tautasdziesmas, minētas mīklas, lasīti literārie darbi, kādus TV raidījumus skatās un vai tos pārrunā u. tml. Autores norāda, ka jo valodas vide ir bagātāka ar labiem paraugiem, jo vairāk bagātinās vārdu krājums un attīstās emocionālā pasaule. Viena no svarīgākajām prasmēm, ko pirmsskolā bērni apgūst, ir prasme lietot valodu saziņai – veidot dialogu. Dialogu dēvē par bērna dzimtās valodas apguves skolu un bērna socializācijas skolu un šajās abās skolās gūt teicamus rezultātus palīdz rotaļa. Rotaļa ir bērnam patīkama komunikatīvā vide, kas bērnu motivē iesaistīties sarunā ar citiem bērniem vai pieaugušajiem. Rotaļu vidē bērnam svarīgi ir dzirdēt un mācīties pakāpeniski uztvert un izprast valodai raksturīgo skanējumu un stilistiskās īpatnības. Nodarbībās svarīgi integrēt sinonīmu un tēlaino izteiksmes līdzekļu lietošanu, lai bērns pierastu pie izteiksmes līdzekļu dažādības. Tomēr ja jūtams bērna apmulsums vai neizpratne, pieaugušajam vienmēr ir iespējams mainīt runas veidu, piedāvājot skaidrojumu un izmantojot citus pedagoģiskos līdzekļus. Vārdu krājuma aktivizēšanas procesā svarīgs ir pozitīvs emocionālais fons ap bērnu, kura panākšanai izmantojami dažādi metodiskie paņēmieni, piemēram, priekšā lasīšana un mērķtiecīgas sarunas par dzirdēto, runas ierakstu klausīšanās, valodu attīstošas spēles un rotaļas, verbālo un neverbālo līdzekļu izmantošana atbilstoši situācijai u.c. (Markus, Vulāne, 2017).

Savukārt D. Dzintare un I. Stangaine atgādina, ka bērni labprātīgāk piedalīsies dialogā, ja tas būs par viņam interesējošu tēmu un noritēs rotaļas veidā. Autores izšķir šādas metodes un paņēmienus bērnu valodas bagātināšanai caur rotaļu:

- Sarunas pa telefonu, lomu sarunas (bērns – mamma, bērns – krustmāte, lācis – zaķis, māmiņa – draudzene);
- Telefona daudzveidīga izmantošana (zvana ātrajai palīdzībai, izziņu birojam);

- Leļļu, dzīvnieku „atdzīvināšana”, lai tie runātu, izsacītu dažādas vēlmes. Būtu paklausīgi un nepaklausīgi, lai „notiktu” kāds neparedzēts atgadījums;
- Rotaļspēles – improvizācijas, piemēram, strīdīgie draugi, draugu satikšanās, raganiņa un rūķīši;
- Skolotājas lelle runā ar bērna lelli;
- Skolotāja, uzņemoties lomu, aktivizē bērnu rotaļas gaitā (otra māmiņa, kas sarunājas ar māmiņu – bērnu);
- Ierosināt bērniem izdomāt stāstu vai pasaku, ko varētu attēlot rotaļā, runājot dialogos, piemēram, ciemiņa saruna ar trim sivēntiņiem;
- Izdomāt zināmai pasakai jaunas situācijas, personāžus (Dzintare, Stangaine a, 2007, 281).

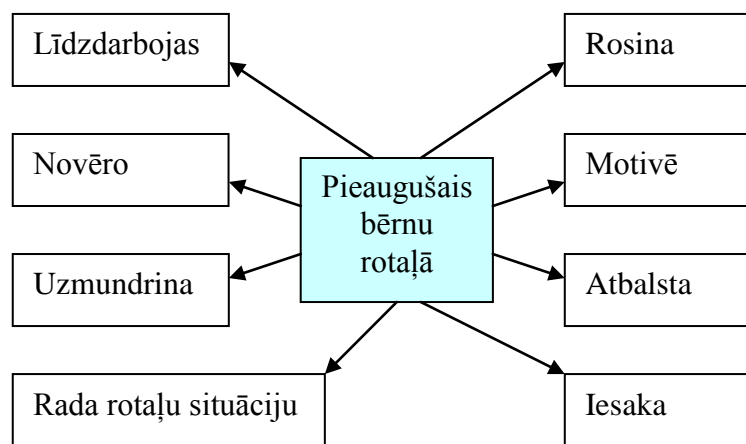
B. Švarca iesaka skolotājam, pirms rotaļas uzsākšanas, izvirzīt mācīšanās stratēģijas, kas palīdzēs kautrīgākiem bērniem iesaistīties rotaļās:

1. **Iesaistīšanās stratēģija** – tā ir pieeja, ko skolotājs izmanto, lai sekmētu bērna kontaktu ar citiem bērniem kopīgā rotaļā vai arī iekļautos jau esošā rotaļā. Piemēram, palīdzētu bērniem klausīties, skatīties un koncentrēties uz aktivitāti, kas jau norisinās, neuzsverot bērna vēlmi tajā piedalīties.

2. **Priekšā pateikts padoms** – skolotāja ieteikumi, ko teikt vai darīt, lai nodibinātu vai uzturētu kontaktu ar citiem bērniem. Lai padomi būtu noderīgi, tie izsakāmi bērna valodas līmenī.

3. **Rotaļas organizēšanas replikas** – nosakot un definējot rotaļas dalībnieku lomas. Pētījumi liecina, ka bērni, kas prot veiksmīgi rotaļāties ar vienaudžiem, bieži vien savā rotaļā izmanto rotaļas organizēšanas replikas. (Švarca, 1997, 124)

Savukārt D. Dzintare un I. Stangaine aplūkojot pieaugušā lomu bērnu rotaļās un uzsver, ka lai radītu pozitīvu un radošu rotaļu vidi, pieaugušajam ar savu paraugu vajadzētu rosināt līdzdarboties, radīt bērnam vēlmi arī viņam pamēģināt, nevis tieši mācīt bērnus. Līdzdarbojoties, rosinot un atbalstot bērnus, veiksmīgāk tiek apgūtas dzīvē nepieciešamās prasmes, piemēram, komunikācijas, sadarbības prasmes un nebūt ne mazāk svarīgās problēmsituāciju risināšanas prasmes (ar nosacījumu, ka bērns domā risinājumu problēmai un viņam šai darbībai tiek dots pietiekami daudz laika). Ļoti svarīgi ir pieaugušajam saprast, kad nepieciešams iesaistīties rotaļā un kad pāriet malā, lai bērns pats varētu turpināt iesākto rotaļu. Pieaugušā dalība bērnu radošajās rotaļās atainota 4. attēlā.

4.attēls. Pieaugušā līdzdalība bērnu radošajās rotaļās (Dzintare, Stangaine a, 2007, 275)

Mūsdienās bērni rotaļās izmanto tēmas, kuras viņu vecākiem vai skolotājiem bija aktuālas tikai tīņu gados, piemēram – par AIDS, nāvi, ciešanām, dzemdībām. Televīzija un viss apkārt notiekošais liek apzināties, kas notiek plašajā pasaulē un ne vienmēr tur redzamais un dzirdamais nāk bērniem par labu. Bērnu rotaļās aizvien vairāk ienāk tēmas no televīzijas un mazāk profesiju attēlojums un attiecības ģimenē. Tas liecina, ka viņi attālinās no pieaugušajiem, no viņu darba un rotaļa aizvien mazāk ataino sociālās attiecības. Lai bērnam palīdzētu iejusties lomu rotaļās un sižetiskajās rotaļās, var izmantot dažādus paņēmienus:

- uzdot bērniem rotaļu uzdevumu: „Noliec lellīti Dacīti gulēt”, „Pašūpo savu bērniņu”;
- tālākā gaitā var uzdot ar rotaļlietu veikt vairākas savā starpā saistītas darbības: „Pamodini un pavizini lelli ratiņos!”;
- iesaistīt bērnus sižetiskā spēlē: „Uzklāsim lellītēm galdu”, „Iekārtosim leļļu istabu”, kur pedagogs kopā ar 2-3 bērniem īsteno attiecīgo sižetu;
- minētās rotaļās var ieviest iztēles momentu: „Sasildīsim lellei putriņu”, „Izmazgāsim lellei veļu”;
- inscenējumi ar rotaļlietām, kur pakāpeniski iesaista arī bērnus „Lellīte Katiņa saslimusi”, aktivizējot bērnu runu un rosinot uzņemties māmiņas vai tēta lomu;
- aktivizēt bērna sarunas ar rotaļlietām, dzejoļu, tautasdziesmu skaitīšanu tiem;
- pašiem izdomāt, ko prot darīt suņuks Bobis, kaķenīte Mince u.c.

Tomēr autores atgādina, ka kopīgā rotaļāšanās ir kā paraugs bērnu patstāvīgām rotaļām. Kopīgas rotaļāšanās mērķis ir dot stimulu bērnam, lai viņš pats „atklāj” jaunu rotaļāšanās veidu (Dzintare, Stangaine a, 2007, 280).

D. Markus apgalvo, ka sekmējama un veicināma ir bērna vēlēšanās atbildēt uz jautājumiem „kāpēc?“, „kādā veidā?“, jo domājot bērns mācās runāt, pamatot savu viedokli. Skaidri saskatāma ir pieaugušo atbildība – netraucēt, nekavēt, nepārtraukt, bet apzināti sekmēt bērna domāšanu visplašākajā nozīmē. Pamatots ir uzskats, ka bērnība ir valodiskas domāšanas un runas aizsākums, kas dažādi stiprināma, lai bērns attīstītos un attīstības procesā apgūtu nepieciešamo valodas prasmi un iemaņas. Lai stimulētu bērna valodas attīstību, nevajadzētu ar bērnu runāt, pārņemot viņa vēl nepilnīgi attīstīto runas veidu, nemotivēti lietojot deminutīvus vai sacīto vairākkārt atkārtojot u.tml. Darbojoties ar bērnu, pieaugušajam vajadzētu izmantot tādu izteiksmes veidu, kas ir nedaudz augstāks par to, kādu patlaban lieto bērns savā aktīvajā runā. (Markus, 2007).

Iepriekš minētais saskan arī ar Ļ. Vigotska atziņu, ka pazīstot bērnu un novērtējot viņa pašreizējo attīstības līmeni, svarīgi atrast veidu, kā palīdzēt viņam dziļāk un plašāk apgūt pasauli, valodu un runu. Autors arī norāda, ka bērna rotaļa nav vienkārša pārdzīvotā attēlošana, bet gan gūto iespaidu radoša pārstrādāšana, to kombinēšana un jaunas īstenības izveidošana, kas atbilst paša bērna vajadzībām. Rotaļa ir tā augsne, kur notiek domāšanas, runas un iztēles apvienošanās (Vigotskis, 2002).

Analizējot teorijā minēto var secināt, ka, lai bērna runa bagātinātos nepieciešams rosināt bērnu domāt, runāt, darboties, fantazēt. Bērnām interesantākais veids, kā sasniegt šos mērķus ir brīva rotaļa. Bērnu rotaļa, tas kā un vai bērns rotaļājas, liecina par skolotāja darba kvalitāti un bērna attīstību veselumā. Rotaļa palīdz bērnam sakārtot iekšējo pasauli, savu attieksmi pret ārējo pasauli. Bērns rotaļājoties ne tikai mācās paust savu ES un priecāties par saviem panākumiem, bet mācās arī sevi kontrolēt un novērtēt savu un rotaļu biedru rīcību. Vērojot bērnu rotaļu var secināt kāds ir un kā jūtas bērns, kas rotaļājas. Kā norāda D. Dzintare un I. Stangaine, apmēram piecu gadu vecumā lomu rotaļas kļūst daudzveidīgākas un sarežģītākas, jo bagātinājusies bērna pieredze, viņa iztēle, jaunrade un attīstījušās bērna sociālās prasmes. Bērni savās rotaļās attēlo reālus un pašu izdomātus sižetus, pieaugušo funkcijas un darbības, kā arī viņu attiecības. Starp bērniem noris reāla sadarbība, kur liela nozīme ir bērna iniciatīvai un prasmei pieņemt dinamiskus lēmumus. Pirmskolas beigu posmā un sākumskolā lomu rotaļa lēnām pārtop par spēli ar noteikumiem (Dzintare, Stangaine *b*, 2007).

3. Empīriskais pētījums

3.1. Pētījuma metodoloģija

Pastāv dažādas pedagoģiskās pētījuma metodes. Pētījuma metodes nepieciešamas pedagogam lietot ikdienā, lai profesionāli novērtētu savu darbu un bērnu darbību rotaļnodarbībās. Savukārt, lai sekmīgi kontaktētos un vadītu rotaļnodarbības, nepieciešams bērņus iepazīt un viens no veidiem kā to darīt, ir veikt pedagoģisko novērojumu un situācijas analīzi. Precīzi ievērota metode ir teorijas veidošanas un praktiskas lietošanas programma. Tomēr metode ir arī subjektīva, jo ir metodes lietotāja domāšanas ierocis.

Novērojums – tā ir visizplatītākā pedagoģisko pētījumu metode, kuru bieži pedagogi pielieto praksē. Tā palīdz dabiskos, nepiespiestos apstākļos iepazīt un novērot bērņus. Novērošana ir neatņemams instruments jebkuras zinātnes jomas darbinieka rokās, bez kura nevar iztikt nevienā zinātnē. Šīs metodes apgūšana un lietošana praksē ir katra pedagoģiskā darbinieka pienākums. Savukārt vērigums kā īpašība ir pedagoga kompetences rādītājs. Tomēr tikai ārēji pētnieciskā novērošana šķiet vienkārša. Ielūkojoties dziļāk, atklājas, ka nebūt ne vienkārši ir piefiksēt tikai to, kas atbilst novērošanas mērķim, bet vienlaikus iedziļināties visā pedagoģiskajā procesā. Tomēr novērošana, kā izpētes metode, ir efektīvāka tad, ja to izmanto kopā ar citām pētīšanas metodēm. Ir vairāki novērošanas veidi: tieša, netieša, atklāta vai slēpta, nepārtraukta un diskrēta, monogrāfiska vai šauri specializēta u.c.

Tieša novērošana – starp pedagogu un bērnu, kur pedagogs var ieņemt trīs dažādas pozīcijas:

- Pedagogs – liecinieks (neitrāla pozīcija), kur pedagogs vēro bērnu cita pedagoga vadītā rotaļnodarbībā. Tomēr jāņem vērā, ka izmantojot šo pedagoga pozīciju, iegūtie dati nedaudz tiek kropļoti sveša cilvēka klātbūtnes dēļ. ;
- Pedagogs – procesa dalībnieks, kur pedagogs piedalās bērnu darbībā kā līdztiesīgs dalībnieks un novērošanu veic no „iekšpuses” un „ienirst” pedagoģiskā procesa dalībnieku vidū. Šādi iegūti dati ir ticamāki un objektīvāki, taču ne vienmēr iespējams pedagogam ieņemt šo pozīciju, kad bērņi pedagogu uztver un attiecas pret to tāpat kā pret citiem bērņiem. Šajā pozīcijā bieži vien pedagoga – pētnieka loma bērņa acīm paliek apslēpta.

- Pedagogs – procesa vadītājs, kur pedagogs vada rotaļnodarbību, lai bērnu darbība virzītos uz izvirzītā mērķa un uzdevumu realizēšanu, regulēt darbības gaitu, izveidot iepriekš izplānotu situāciju. Šī loma pedagogam paver vislabākās iespējas novērošanai un objektīvu datu iegūšanai, tomēr to gandrīz neiespējami ieņemt cilvēkam, kurš ikdienā nestrādā ar pētāmajiem bērniem.

Netiešā jeb pastarpinātā novērošana – to veic (parasti vairāki cilvēki, kas veido darba grupu) novērojot bērnus un neiejaucoties viņu darbībās. Novērotāji piefiksē datus, kurus pieprasa pedagogs. Vēlāk pedagogs datus apkopo un veic to analīzi.

Atklātā un slēptā novērošana – novērošanā iegūto materiālu vērtība un objektivitāte ir atkarīga no tā, cik dabisks ir pedagoģiskais process, ko pedagogs novēro. Atklātā novērošanā pedagogs un bērni zina, ka tiek novēroti. Tāpēc iegūtie dati jāvērtē ņemot vērā samākslotību un uzspēlētu rīcību. Lai dati būtu objektīvi un ticami ir nepieciešams pieradināšanas etaps, kurā pētāmie objekti tiek vairākkārt novēroti. Slēptajā novērošanā bērni un pedagogs nezina, ka tiek novēroti. Šī metode ir ļoti efektīga un sniedz visreālākos datus, bet pilnīgi noteikti, nav ētiska un ir pretrunā ar cilvēktiesībām.

Atkarībā no novērojuma veidamā laika izšķir:

Nepārtrauktā un diskrētā novērošana – tiek veikta procesam, kur fiksējams sākums, attīstība un nobeigums, ja process nav ilgs un norit samērā īsā laikā un ir nepārtraukts. Nepārtrauktu novērošanu nevar veikt, kad procesa darbības sākums un beigas ir laika ziņā attālinātas. Šajā gadījumā veicama diskrētā (pārtrauktā) novērošana.

Monogrāfiskā un šauri specializētā novērošana. Monogrāfiska novērošana ir tad, ja pēta vairāku savstarpēji saistītu faktoru ietekmi uz konkrētu procesu. Piemēram, pētot aktivitāti rotaļnodarbībā, var pētīt to no vairākiem aspektiem – katra bērna aktivitāte, kopējā aktivitāte, kādas tieši pedagoga piedāvātās darbības sniedz plānoto galarezultātu u.c. Šauri specializēta novērošana ir tāda, kur pētāmais process tiek sašaurināts un pētīts tikai konkrēts virziens.

Novērojumu veicot svarīgi veikt pierakstus par visām procesa detaļām, neatkarīgi no to sakritības vai nesakritības ar plānoto rezultātu. Novērojuma metode apvienojumā ar kādu citu pētīšanas metodi nodrošina pietiekamu materiālu iegūvi pamatotiem secinājumiem un rekomendācijām.

Situācijas analīze – pedagoģiskās pētniecības metode, kurā veicama izpēte par konkrētu jautājumu, situāciju vai problēmu. Situāciju iedalījums:

Spontāni izveidojusies situācija – situācijas dalībnieki iepriekš nav vienojušies par veicamajām darbībām, situācija nav iepriekš plānota.

Simulēta situācija – tiek izveidota mākslīgi grupā un tās dalībnieku rīcība, uzvedība un izpausmes tiek novērotas.

Verbāli aprakstošā situācija – pedagogs pastāsta situāciju no savas pieredzes vai sabiedriskās dzīves norisēm. Šīs situācijas parasti nav bērniem iepriekš zināmas, tādēļ ne vienmēr iespējams paredzēt rezultātu. Jāpievērš uzmanība tam, ka šīm situācijām jābūt pietiekami ticamām un ar zināmu rezultātu, lai pedagogam būtu atskaites punkts, pēc kā vērtēt bērnu spriedumus un piedāvātos variantus (Albrehta, 1998).

Ar šo metodi iespējams diagnosticēt, kā bērni spēj konkrētā situācijā verbāli izteikt savu domu, to loģiski strukturēt un pamatot, kas manā gadījumā ir svarīgi.

Empīriskajā pētījumā piedalās 10 bērni vecumā no pieciem līdz sešiem gadiem. Četri zēni – Salvis, Gatis, Klāss, Miķelis un sešas meitenes – Kendija, Paula, Lote, Elza, Patrīcija un Beatrise (bērnu vārdi ir mainīti). Bērni ir atsaucīgi un gatavi jaunu ideju īstenošanai. Viņi labprāt iesaistās rotaļās, lomu spēlēs un ir draudzīgi savā starpā. Mikroklimats grupiņā ir rotaļīgs un harmonisks. Pētījums tiek veikts X izglītības iestādē, kur tiek pielietoti valdorfpedagoģijas principi. Bērnu galvenā dienas nodarbe ir brīvā rotaļa, ar īsām integrētajām nodarbībām. Tomēr visas dienas garumā bērniem pieejami dažādi materiāli, no kā konstruēt, veidot un zīmēt, kurus bērni pēc savas iniciatīvas arī izmanto. Pētījums norisinās 2017. gadā no aprīļa līdz novembrim, 5 nodarbību ietvaros. Pētījumā piedāvātās darbības tiek organizētas grupiņas telpā un arī bērnudārza āra teritorijā. Lai veiktu empīrisko pētījumu izmantotas 2 pētījuma metodes – pedagoģiskais novērojums un situācijas analīze. Kā arī pamatojoties uz teorētiskajā daļā pētītajiem un analizētajiem autoru viedokļiem tika izvirzīti kritēriji, kuriem pievienoti arī rādītāji augstam un zemam līmenim, lai veiktu empīriskā pētījuma analīzi, sk.4. tabulu.

4. tabula. Bagātīgas bērnu valodas kritēriji empīriskā pētījuma veikšanai (Pallo, 2017)

Kritērijs / rādītājs	Augsts līmenis	Zems līmenis
Bagāts vārdu krājums	Runājot veido pilnus teikumus. Savā runā izmanto sinonīmus. Tēlaina valoda.	Sarunājoties izmanto vārdu savienojumus. Nevar precīzi izteikt domu, jo trūkst vārdu, lai pamatotu vai izklāstītu savu domu.
Dialogruna	Prot veidot, uzturēt un piedalīties dialogā. Uzklausa cita viedokli, nepārtrauc runātāju, izklāsta savas domas.	Neieklausās otrā runātājā, pārtrauc to. Neņem vērā partnera domas.
Palīgīdzekļu izmantošana sarunā	Sarunājoties izmanto žestus, mīmiku, rotaļlietas, vai dažādus priekšmetus.	Sarunājoties neizmanto žestus, mīmiku, rotaļlietas vai dažādus priekšmetus.

3.2. Pētījuma norise

Pamatojoties uz teorētisko pamatojumu, ir veikts pedagoģiskais novērojums. Lai veiktu pedagoģisko novērojumu, tika organizētas 5 nodarbības, kur piedalījās 10 bērni – 4 zēni un 6 meitenes.

1. nodarbība (sk. 1. pielikumu).

Ir pienākušas septembra beigas un laukā gaiss sāk smaržot pēc rudens. Valdorfdārziņā tiek svinēti Maizes svētki. Pirms tam 2 nedēļas ilguši sagatavošanās darbi. Visi kopā (pedagogi un bērni) no vārpiņām lupinājuši ārā graudus, tos samaluši un izspēlējuši daudz dažādu rotaļu un dziedājuši dziesmas par procesu kā no graudiem top maize. Šodien ir divu nedēļu kulminācija, kad grupiņā tiek rādīta luga „Kukulītis”, mīcīta mīkla un cepta maize no pašu maltiem miltiem, klāts svētku galds un gaidīti vecāki, lai cienātos paši un cienātu vecākus ar pašcepto maizi.

No rīta katrs bērns tiek mīļi sagaidīts. Pedagoģis sasveicinās ar bērnu un viņa vecākiem, kā arī vēlreiz kopā ar bērnu uzaicina vecākus uz pēcpusdienā notiekošajiem „Maizes svētkiem”. Kā ierasts, pedagoģis pajautā, ko bērns pamanījis nākot uz bērnudārzu un kā viņš šodien jūtas. Tā sasveicinoties ar katru grupiņas bērnu un viņa vecākiem, aprunājoties ar katru bērnu, pedagoģis velta katram ienākušajam nedalītu uzmanību. Grupiņā ir arī auklīte, kas šajā brīdī rūpējas par jau atnākušo bērnu labsajūtu. Atnākušie bērni uzsākuši rotaļas ar valdorfpedagoģijā pieņemamām rotaļlietām – koka bluķiem, statīviem, klučiem, audumiem, pašu gatavotām rotaļlietām un dažādiem dabas materiāliem. Šobrīd ikdienā pieejamiem atribūtiem un materiāliem pievienoti tādi, kas asociējas ar maizi, graudiem, miltiem un ludziņu „Kukulītis”, lai arī brīvo rotaļu laikā bērni varētu patstāvīgi izspēlēt lugu. Tiek „celtas” mājas un jautri pavadīts laiks līdz rīta aplītim.

Kad bērni sanākuši, pedagoģis aicina tos doties ierastajā vietā uz paklāja un apsēsties aplī uz apaļā paklāja. Rīta aplī tiek izspēlēta pirkstiņrotaļa, pārrunāti šodien veicamie uzdevumi, to skaitā ir leļļu lugas ģenerālmēģinājums un izrāde vecākiem pēcpusdienā. Atkārtoti tiek vēl nesen nezināmie, bet nu jau iepazītie vārdi, kas saistās ar graudiem, miltiem un maizi (piemēram, abra, vārpa, melderis, kukulis u.c.). Bērni kopā ar pedagoģu pieceļas kājās, lai pamodinātu ķermeni ar rotaļas un rīta vingrošanas palīdzību. Seko roku mazgāšana un brokastošana. Pēc brokastīm no iepriekš iejauktās un nu jau uzrūgušās mīklas, pedagoģis izdala pa gabaliņam katram bērnam, lai viņi veidotu mazus maizes klaipiņus, kurus auklītes izceptus vakarā ņemtu līdz uz mājām.

Kopā ar bērniem tiek sakārtoti audumi uz leļļu lūgai „Kukulītis” paredzētā galda un bērni nostājas aiz tā. Katram bērnam ir sava loma, jeb personāžs, ar kuru viņš darbojas (vectētiņš, vecmāmiņa, 3 kukulīši, kaķis, suns, vilks, 2 lapsas). Ģenerālmēģinājums norit kā plānots, bet tad seko pēc bērnu pašu iniciatīvas izspēlēta ludziņa, kurā pedagogs darbojas kā skatītājs. Bērni pasakas sižetu pārzina ļoti labi, jo šī pasaka tika integrēta dažādās nodarbībās nedēļas garumā. Ļoti interesanti vērot, kā bērni paši sadala lomas, nebūt ne visos gadījumos tās pašas, kuras iepriekš spēlēja. Kā ierasts vadošo lomu uzņemas Klāss, ieņemot stāstītāja lomu, kuru iepriekš spēlēja pedagogs.

Klāss – tagad es būšu teicējs, bet tu vari būt kukulīti.

Gatis – nē, es taču esmu otrā lapsa. Es tevi apēdīšu beigās! – viņš arī ikdienā ir bērns, kurš noteikti negrib izmaiņas jau ierastajā ritējumā.

Kendija – es gribu būt kukulītis! Es spēlēšu arī vecmāmiņu un arī kukulīti!

Klāss – ok! (sarunās bieži lieto šo burtu salikumu vārda „labi” vietā)

Interesanti, ka sākumā bērni nedroši atkārtoja jau zināmos tekstus, bet vēlāk sāka pat improvizēt un izdomāt notikumus, kuri oriģinālajā pasakā nemaz nebija.

Miķelis (vilks) – es tevi kukulīt apēdīšu!

Kendija (kukulītis) – pagaidi, es tev pasaciņu izstāstīšu!

Miķelis – negribu es pasaku! Man tukšs vēders!

Kendija – labi, tad paņem no manis vienu drupačiņu un klausies pasaku!

Miķelis – labi! (tēlo, ka iekožas kukulītī) Drusku paēdu, tagad varu klausīties pasaku!

Trīs meitenes (Lote, Paula, Elza) pēc savu lomu izspēles pievērsās savām rotaļām un pameta ludziņas rādīšanu, bet vēl divi bērni (Lukass, Salvis) pievienojās pedagogam skatītāju rindā. Pieci palikušie bērni (Kendija, Miķelis, Klāss, Patrīcija, Beatrise) turpināja līdz beigām leļļu ludziņas radīšanu.

Kad leļļu lūga beigusies, kopīgi tiek sakārtota grupiņa, lai dotos laukā. Āra teritorijā aug kļavas un bērzi un viss zālājs ir piebiris skaistām dzeltenām lapām. Pedagogs ierosina izveidot galda dekoru vakarā gaidāmajiem svētkiem. Āra pastaigā līdzī ir dzeltena dzija. Pedagogs lūdz bērnus salasīt katram 10 skaistas lapas, no kurām veidot rudens lapu ziediņu. Bērni apsēžas uz koka blukīšiem vai zālē un pedagogam parādot un nedaudz piepalīdzot, sarullē pirmo lapu konusiņā, tad konusiņam apkārt tin nākamo un nākamo, visus kātiņus cieši turot rokā. Kad sarullētas 5 lapas, apsien ar dzijas pavedienu un saliek pītā klūgu grozā. Bērni brīvi rotaļājas atlikušo āra pastaigas laiku. Daži skrien, daži turpina veidot rudens lapu ziedus, ko nest uz mājām, vēl daži spēlē rudenīgu lomu rotaļu, kur ir sētnieki ar grābekļiem.

Pienācis laiks doties pusdienot, kam seko diendusa, kur pirms miega tiek pēdējo reizi lasīta pasaka „Kukulītis”.

Pēc launaga paēšanas, kopīgi tiek sakārtota grupiņa, klāts svētku galds un gaidīti vecāki zīmējot tiem skaistus zīmējumus ar vaska krītiņiem. Kad vecāki sanākuši un sasēdušies skatītāju zonā, seko leļļu luga. Pēc tās vecāki tiek aicināti uz rotaļām, kuras bērni iemācījušies 2 nedēļu laikā. Vēlāk vecāki tiek aicināti mieloties ar pašcepto maizi (pedagogi vienlaicīgi ar bērniem veidoja 2 lielos klaipus).

Pēc mielošanās, bērns uzdāvina vecākiem savu veidoto kukulīti un dodas mājās.

Nākamajā rītā vecākiem tiek iedotas lapiņas, lai viņi novērtētu pasākuma norisi (kas patika, nepatika, varētu citādi), tādējādi veidojot atgriezenisko saiti un, ar savu skatījumu no malas, palīdzētu pedagogiem organizējot nākošā gada „Maizes svētkus”. Vecāki anonīmi aizpildīto anketu aicināti iemest šim mērķim paredzētā kastītē.

2. nodarbība (sk. 2. pielikumu).

Ir oktobra sākums. Vasara pavadīta un zeltainais rudens ir sagaidīts. Valdorfdārziņā tiek atzīmēta „Mihaela diena”. Tā ir diena, kad pavada vasaru un sagaida rudeni. Šī diena akcentē tumsas spēkošanos ar gaismu, jo dienas gaišais laiks kļūst īsāks, bet tumšā diennakts daļa - garāka, kas nu jau ir bērniem labi pamanāma. Divas nedēļas apzināti ir runāts par gaismas un tumsas cīņu, jo arī reālajā dzīvē pastāv abas šīs puses un bērnam nereti arī pašam ir jāizvērtē, kas ir labs un kas ir slikts. Kulminācija ir Mihaela dienas luga, kuru uzved un ierunā bērni paši. Integrētajās rotaļnodarbībās ir apspēlēta šī tēma jau 2 nedēļu garumā – veidojot no vaska, aplicējot, zīmējot un gleznojot, pārrunājot un visādi citādi atveidojot Mihaela dienas dramatisācijas notikumus un simbolus.

No rīta, pedagogs sagaida katru bērnu un sasveicinās ar bērnu un viņa vecākiem. Kā ierasts, pajautā, ko bērns pamanījis nākot uz bērnudārzu un sarunas laikā uzzina, kā viņš šodien jūtas. Tā sasveicinoties ar katru grupiņas bērnu un viņa vecākiem un aprunājoties ar bērniem, pedagogs velta katram ienākušajam nedalītu uzmanību. Grupiņā ir arī auklīte, kas šajā brīdī rūpējas par jau atnākušo bērnu labsajūtu. Bērni ir uzsākuši rotaļas ar valdorfpedagoģijā pieņemamām rotaļlietām – koka bluķiem, statīviem, klučiem, audumiem, pašu gatavotām rotaļlietām un dažādiem dabas materiāliem. Parasti pieejamiem atribūtiem un materiāliem pievienoti tādi, kas asociējas ar cīņu strp tumsu un gaismu, dažādi Mihaela dienai veltītās lomu

rotaļas aksesuāri un tērpi, lai bērni arī brīvo rotaļu laikā varētu iejusties dažādos tēlos. Bērni „ceļ” mājas un jautri pavada laiku līdz rīta aplītim.

Kad bērni sanākuši, pedagogs aicina doties ierastajā vietā uz apaļā paklāja un sasēsties aplī. Tiek pārrunāti veicamie uzdevumi, bērni pastāsta, ko viņi savās rotaļās šodien vēlas darīt izmantojot to, kas pieejams grupiņā. Tiek izspēlēta pirkstiņrotaļa, lai ievingrinātu pirkstus, jo pēc brokastīm sekos darbs ar vasku. Ik rīta vingrošana pamodina ķermeni un, lai ievirzītu dienas tēmā, tiek izspēlēta kustību rotaļa, vienlaicīgi dziedot, kurā bruņinieks nojauc mūri un izglābj princesi.

Seko roku mazgāšana un brokastošana.

Ienākot grupiņā bērni paņem katrs sev paliktnīti un apsēžas pie galda. Pedagogs izdala vaska bumbiņu un tā tiek rokās sildīta. Vienlaicīgi tiek stāstīta Mihaela dienas pasaka, kuras laikā attiecīgos brīžos bērni uzpūš „karsto pūķa elpu” vaska bumbiņai plaukstās. Kad vaski sasilis no tā tiek veidots gaismas zobens, tāds kādu nu katrs to iedomājas. Ar bērniem kopā darbojas arī pedagogs, apzināti nerādot jau gatavu paraugu. Tas, kurš ticis ar darbiņu galā, novieto savu zobenu uz tam paredzētās koka ripas, nokārto savu darba vietu un dodas rotaļāties.

Katru nepāra dienu tika lasīta Mihaela dienas pasaka, bet pāra dienās pasaka tika attēlota dramatisējumā. Īsumā tā skan šādi: Kādam vīram un sievai piedzima dēls un viņi par krustvecāku izvēlas pirmo nepazīstamo vīru, kurš nāk pretī. Vīrs uzdāvina krustdēlam vērsīti, kurš dzimis tajā pat dienā, kad mazais puisēns. Puisēns un vērsītis gadiem ejot izaug lieli. Vērsītis kādu dienu sāk runāt un aicina doties kopā ar viņu pasaulē. Abi klejojot uzzina, ka pūķis ir nolaupījis tās zemes valdnieka meitu un nolemj viņu izglābt. Ejot uz pūķa alu viņu ceļu aizsprosto liela trakojoša jūra, kuru nav iespējams ne apiet, ne pārpeldēt. Puisis grib doties atpakaļ, bet vērsītis pieiet pie jūras un to izdzer. Abi dodas tālāk, līdz ceļu aizsprosto uguns siena, tik augsta un karsta, ka tai ne pāri, ne apkārt apiet. Puisis atkal grib doties atpakaļ, bet vērsītis nodzēš uguni no mutes izšļācot izdzerto jūru. Kad abi nonāk pie pūķa alas, vērsītis nu saka, ka puisim pašam ir jātiek galā ar pūķi. Lai viņš varētu apbruņoties, viņam mežā jāatrod baznīca un tai uz sliedītiem stāvēs eņģelis Mihaels, kurš dos zobenu, tērpu un cepuri. Atrod puisis baznīcu un visu, kā vērsītis solījis. Eņģelis Mihaels viņam apjož zobenu, uzvelk tērpu un cepuri un dod drosmi un spēku. Aizgājis pie alas puisis aicina pūķi uz cīņu un ilgā un nogurdinošā cīņā to uzveic. Alā puisis atrod princesi un viens otrā iemīlas. Abi atgriežas pie zemes valdnieka un nosvin kāzas.

Bērniem šī pasaka ļoti patīk, jo tajā atspoguļojas liels piedzīvojums, grūtību pārvarēšana un labā uzvara pār slikto, kas valdorpēdagogijā simbolizē gaismas cīņu ar tumsu. Caur šo

pasaku skaidroju, ka šobrīd tumsa ir vairāk kā gaisma, bet šī cīņa tikai sākas un gluži kā pasakā puisis uzvarēja pūķi, arī gaisma uzvarēs tumsu. Bērni izmantojot grupiņā pieejamos tērpus, apmetņus, audumus un vainadziņus veido Mihaela dienas pasakas tēlus – eņģeli Mihaelu, krusttēvu, pūķi, vērsīti, jaunekli un princesi. Atlikušie bērni tur audumus imitējot trakojošu jūru (2 bērni) un uguns sienu (2 bērni).

Bērni šo pasaku izspēlēja vairākkārt un katru reizi lomas mainījuši, lai katrs varētu izspēlēt dažādas lomas. Brīvajā rotaļā bērni paši izspēlēja vēlreiz šo pasaku, palūdzot pedagogam līdzdalību tikai tērpu un atribūtu uzvilksnā. Klāss un Lukass izvietojā audumus (jūru un uguns sienu), no grupiņas krēsliem izveido pūķa alu un no statīviem uzbūvē baznīcu, noliekot tās priekšā zobenu, apmetni un cepuri. Viņu darbošanos pamana arī citi bērni un labprāt iesaistās. Par pūķi piesakās būt Kendija. Eņģelis Mihaels un krusttēvs vēlas būt Salvis un Gatis, vērsīša lomu vēlas Lote un Elza, bet galu galā abas vienojas, ka šoreiz tā būs Lote, bet nākamreiz Elza. Arī par jaunekļa un princeses lomu nevarēja ātri vienoties, jo tās grib spēlēt vislabprātāk. Tomēr pedagogam nedaudz iesaistoties tiek rasts risinājums, proti, jauneklis šoreiz būs Miķelis un princese Parīcija. Trakojošo jūru ar audumu attēlos Beatrise un Klāss, bet uguns sienu turēs Paula un Elza.

Kad lomas veiksmīgi bija sadalītas, bērni, aizrautīgi veidojot dialogus savā starpā, izspēlēja pasaku. Pedagoģs tika aicināts skatītāju rindā, bet visticamāk arī ar domu, ka palīdzēs, ja sarunas starp tēliem neraisīsies. Pāris reizes samulsa vērsītis, aizmirdams kurš notikums, kuram seko.

Lote (vērsītis) – *tev tagad jāiet uz mežu meklēt eņģeli.*

Miķelis (jauneklis) – *tev no sākuma jāsaprot, ka tu nevari palīdzēt uzveikt pūķi!*

Lote – mēģina atcerēties oriģinālo tekstu, bet samudžinās vārdos un vairs nesaprot, ko teikt. Pedagoģs pamana, ka jānolasa kā pasakā teikts, lai lomu rotaļa varētu turpināties.

Toties pūķis cīnījās tik braši, ka gandrīz uzveica jaunekli, kas bērniem ļoti patika.

Kendija (pūķis) dusmīgi jautā - *kas tu esi?*

Miķelis (jauneklis) – *tas, kas tevi uzvarēs!*

Kendija - *ko vazājies pa manu mežu un traucē man gulēt?*

Miķelis – *es gribu izglābt princesi, tāpēc nāc cīnīties!*

Kendija – nogāž gar zemi jaunekli, bet tad saprot, ka viņai jāzaudē un tēlo, ka tiek uzveikta.

Notikumu gaita tika mainīta, bet galu galā jauneklis tomēr uzvarēja. Beigās, kad aprecējās princese un jauneklis, viņi abi nodejoja deju, kāda iepriekš nebija paredzēta. Bērni

lomas spēlēja un ierunāja aizrautīgi un līdz pat beigām neviens bērns no savas lomas neatteicās, sakot, ka vairāk negrib šo rotaļu.

Pārsteidzošs bija fakts, ka Klāss piekrita mazāk iekārojamajai lomai pie audumu turēšanas, jo viņš bija viens no lugas rādīšanas iniciatoriem, taču iespējams, ka viņš iespēju būt galvenajās lomās pietaupa citai reizei.

Tā kā bērni nolēma, ka pēc launaga viņi pasaku rādīs arī blakus grupiņas bērniem, atstāta tiek uzceltā ala un baznīca. Kopā sakārtota tiek grupiņa un var doties ārā pastaigā.

Bērni skrien, rotaļājas smilšu kastē, šūpojas un kāpelē pa speciāli šim nolūkam izveidotām konstrukcijām. Protams, turpinās arī īsu epizožu izspēlēšana.

Seko roku mazgāšana, pārgērbšanās, roku mazgāšana, pusdienošana un diendusa. Pirms miega pedagogs nolemj pasaku par vērsēnu nelasīt, jo to stāstīja jau rīta nodarbības laikā. Lai bērni varētu nedaudz nomierināties un iemigt, tiek nodziedāta iemīļotā šūpuļdziesma „Aijā, žū-žū”.

Ja bērniem lomu rotaļas ir ļoti iepatikušās un viņi vēlas rādīt tās arī citu grupiņu bērniem, parasti tiek rasta šāda iespēja organizējot šādas pēpusdienas. Ārī šoreiz bērni vēlas parādīt izrādi blakus grupiņai, tāpēc tiek uzzīmēts ielūgums ar aicinājumu ierasties pēc launaga paēšanas. Pēcpusdienā bērni vēlreiz parāda Mihaela dienas pasaku, izspēlējot to organizētā veidā šogad pēdējo reizi. Tomēr brīvajās rotaļās šī pasaka dzīvo vēl ilgi.

3. nodarbība (sk. 3. pielikumu).

Ir pavasaris, maija sākums. Dabā viss mostas un plaukst. Dienas ir siltas un pēc iespējas ātrāk kārojas doties ārā. Bērniem grūti koncentrēties rotaļnodarbību laikā un prāts pārpildīts ar idejām, kuras kārojas īstenot. Tā nu vienā saulainā un siltā dienā rīta aplītī tiek pārrunāts, ko brīvajā rotaļā bērni vēlas darīt. Vairāki bērni (Lote, Paula un Miķelis) brīvdienās kopā ar ģimeni apmeklējuši Rīgas Zooloģisko dārzu un viņi vēlas ārā no koka blūķiem veidot zoodārzu. Šī doma patīk vēl dažiem bērniem un viņi izsaka vēlmi pievienoties idejas īstenošanā. Nodarbībā pedagogs bija paredzējis no dzijas aplicēt tulpi, bet bērnu ideja šoreiz ir tik dzīva, ka tiek izlemts 1 stundas vietā šodien ārā pavadīt 2,5 stundas, bet ar norunu, ka rīta vingrošana, jeb kā bērni to dēvē - ķermeņa pamodināšana, tiks veikta ārā. Kompromiss atrasts un visi dodas ģērbties.

Kā sarunāts, ārā tiek vingrots, lai pamodinātu ķermeni un bērni dodas koka blūķīšu virzienā, lai īstenotu savu ieceri. Šī lomu rotaļa ir pašu bērnu iecere, tāpēc pedagogs tikai paslepus vēro un pieraksta (blociņš un rakstāmais pedagogiem ir līdzīgi vienmēr) spilgtākās bērnu

replikas, lai vēlāk tās ierakstītu bērnu personas lietās, ja tās saistītas ar bērnu attīstību emocionāli, fiziski, intelektuāli vai sociāli.

Interesanti ir vērot kā Miķelis skaidro Salvim un Gatim, ka vajag uzbūvēt arī čūsku māju.

Miķelis – *caurumus aiztaisām ciet, jo čūskas var tur aizmukt prom!*

Salvis – *es te likšu dzīvot resnas čūskas, viņas nevarēs aizmukt.*

Miķelis paliek pie sava – *bet, es redzēju, ka resnās čūskas arī bija būros bez caurumiem!*

Salvim un Gatim nav argumentu un viņi cenšas uztaisīt sētu bez caurumiem.

Savukārt Kendija (fiziski spēcīgākā meitene) kopā ar Loti būvē māju žirafēm. Abas meitenes ik pa laikam arī pašas „pārvēršas” par žirafēm un kā iemītnieki domā, kas vēl uzlabojams žirafu mājā.

Lote – *ko mēs ēdīsim?*

Kendija – *zarus un zāli!*

Lote – *te mums vajag durvis, lai varam iziet ārā no mājiņas.*

Kendija – *m-mm!* (piekrītoši noņurd un jau īsteno ideju).

Lote aizskrien sameklēt ēdamo, atnes arī smiltis trauciņā – *tas būs ūdens, ko mums dzert!*

Būvēšanas darbos pagaidām neiesaistās Klāss, kurš šūpojas. Paula, Elza, Patrīcija un Beatrise, veido no zariņiem un lapām putnu ligzdas.

Kad zoodārzs jau ieņem konkrētas aprises rotaļā iesaistās arī Klāss un Patrīcija. Sākas sarunas par to, ka vajadzīgi arī dzīvnieki un kopējs.

Klāss paziņo – *es būšu lauva! Es gribu ēst! Kur mans ēdiens?* Un demonstrē, kā māc rēkt.

Kendija – *es ar Loti esam žirafes! Mums jau viss gatavs!*

Bērni sauc arī Paulu, Elzu un Beatrisi, sakot, ka viņas var izdomāt, kas viņas grib būt.

Elza un Beatrise grib būt kaķīši, tāpēc bērni nolemj, ka vajag uzelt vēl lauku sētas aploku, kur dzīvos kaķi.

Paula būšot čūska, kas var uzlīst kokā. Salvis būšot apsargs, bet Miķelis kopējs, kurš dod ēst. Gatis un Patrīcija pagaidām vēl būvē aplokus un neizsaka vēlmi būt konkrēti tēli.

Tā iejūtoties dzīvnieku tēlos bērni rotaļājas ilgu laiku. Paula, jeb čūska, visu laiku cenšas izmukt, bet apsargs viņu vienmēr noķer un aizved atpakaļ. Miķelis nēsā apkārt spainīti un bļodiņu un „dod dzert” visiem dzīvniekiem. Lauvai dod arī gaļu (akmeņus). Gatis un Patrīcija iesaistās izmukušo zvēru ķeršanā izmantojot aukliņas, lai dzīvniekus piesietu savos aplokos un nepieļautu atkārtotu izmukšanu. Tā rotaļa turpinās līdz pienācis laiks iet pusdienās.

Bērni pārgērbjas, mazgā rokas un dodas pusdienot. Seko diendusa un launags un atkal turpinās rotaļas ārā līdz bērniem atnāk pakaļ, vecāki un viņi dodas mājās. Šī tēma lomu rotaļās bērniem ir aktuāla ik pa laikam.

4. nodarbība (sk. 4. pielikumu).

Pirms nedēļas norisinājās tirdziņš, kur bērni kopā ar vecākiem tirgoja un pirka pašu gatavotas lietas. Tirdziņa ierosinātais sižets izpaužas arī bērnu lomu rotaļās. Tiek ierīkotas kafejnīcas, veikali un tirgus, pirkti un pārdoti.

Kad katrs bērns sagaidīts un ar viņu pedagogs ir aprunājies, visi dodas uz apaļā paklāja, kur pievienojoties bērnu radītajai noskaņai, tiek izspēlēta spēle „Ēdams, neēdams” bumbas vietā ripinot kamolu un vienlaicīgi veidojot zirnekļu tīklu. Vēlāk tiek skaitīts, cik stūru ir izveidotajam zirnekļu tīklam. Pedagogs aši satin kamolu. Bērni pastāsta, ko šodien vēlas darīt brīvajā rotaļā, taču, lai uzmanības noturība uz runātāju būtu lielāka pedagogs šoreiz izvirza vienu noteikumu. Kad bērns ir pastāstījis par savu ieceru, to vēlreiz atkārto nākamais bērns un pasaka, ko viņš pats plāno šodien paveikt (lai veicinātu ieklausīšanos runātājā). Pedagoga iecere izdodas un bērni diezgan ātri saprot jaunievedumu rīta aplīša norisē. Lielākoties izskan ideja spēlēt lomu rotaļu „Veikals” vai „Kafejnīca”. Tā kā pedagogs jau paredzējis, ka lomu rotaļas sižeta izvēle varētu būt šāda, ir sagatavotas dažādas naudaszīmes (papīra un monētas), kuras rīta aplītī dotas aplūkošanai un aptaustīšanai. Tiek ierosināts izgriezt un uzzīmēt pašiem savu naudiņu, kuru vēlāk izmantot bērnu izvēlētajā lomu rotaļā. Bērniem ideja patīk un tiek aktīvi pārrunāts, ko katrs zīmēs uz naudiņas.

Pēc brokastošanas, atgriežoties grupiņā, bērni paņēma paliktņšus, krītiņus, šķēres un apsēdās pie galda, lai ķertos klāt naudas izgriešanai un zīmēšanai. Interesanti, ka neviens bērns netaisīja monētas, tāpēc pedagogs ierosina monētu vietā lietot kastaņus. Bērniem tomēr vēl jāvienojas, cik naudiņas katrs taisīs, tiek nolemts, ka gatavos 5-10 naudiņas. Kad darbiņš paveikts, pedagogs lūdz katru bērnu saskaitīt, cik naudiņas viņš uztaisījis (netieši mātās skaitīt). Bērni pamazām naudiņu taisīšanu paveikuši un dodas brīvajā rotaļā īstenot savas ieceres.

Ārā šodien līst lietus, tāpēc brīvās rotaļas laiks palielinās par 1 stundu, par ko bērni ir ļoti priecīgi. Puiši (Salvis, Gatis, Miķelis un Klāss) kopā būvē veikalu, bet meitenes (Paula, Lote, Elza) uz plauktiņiem saliek leļļu traukus un imitē ēst gatavošanu, jo viņu iecere ir kafejnīca. Kendija un Beatrise rotaļājas ar lellēm. Patrīcija turpina zīmēt, jo viņa vienmēr darbiņus veic lēni un rūpīgi, pievēršot uzmanību sīkām detaļām. Pēc neilga brīža izveidoto naudiņu bērni liek lietā

iepērkoties kafejnīcā un veikalā. Kad beigusies papīra nauda, bērni ķeras klāt kastaņu naudai un turpina tirgoties. Viņi cits citu uzmana, lai iedotās naudiņas skaits atbilst nosauktajai cenai. Pedagogu tas priecē, jo šādi praktiskās matemātikas pamatus apgūst ne tikai tas bērns, kurš pērk, bet arī līdzī rēķinātāji.

Paula – *es kūku pārdodu par divām naudām*. Skaļi atkārtoti vairākas reizes.

Lote – *nē, prasi vairāk, jo es redzēju, ka īstenībā kūka maksā piecas naudas!* Lote pamāca Paulu.

Elza – *Ko man vēl taisīt?* Elzu tirgošanās īpaši nesaista, viņai patīk gatavot.

Lomu rotaļa draud nonākt strupceļā, jo visa naudiņa ir pie kafejnīcas meitenēm.

Es jautāju – *ko mēs varētu darīt?*

Klāss – *sākam no sākuma!*

Lote – *nē! Tas nav godīgi!*

Salvis – *meitenēm arī jāiet uz veikalu pirkt ēdamo! Tad naudu dabūsim atpakaļ!*

Salvja variantu bērni pieņem un rotaļa turpinās līdz pienācis laiks kārtot grupiņu un doties pusdienot. Laiks paskrējis vēja spārnēm un bērni negribīgi liek mantas savās vietās. Naudiņu saliek kastītē, lai to atkal izmantotu nākamreiz.

Seko roku mazgāšana, pusdienošana un diendusa. Pēc diendusas seko launaga ēšana, brīvā rotaļa un vecāku sagaidīšana, lai dotos mājup.

5. nodarbība (sk. 5. pielikumu).

Tēma par ārstiem un medmāsiņām grupiņā ir aktuāla gandrīz visu laiku, jo Elzas tētis un Beatrices mamma ir ārsti. Šķiet, ka arī mājās bērni dzird sarunas, kuras saistītas ar vecāku nodarbošanos, jo samērā izsmeloši spēj pastāstīt lomu rotaļu laikā citiem bērniem, kā jāpotē un pirms tam taču ar vaļīti jānotīra vieta, kur potēs un seko tamlīdzīgi ieteikumi. Tā kā ir sācies slimības laiks un Beatrices mamma ir pediatrs (bērnu ārsts), viņa ir aicināta pastāstīt par savu profesiju un to, ko katrs var darīt, lai nesaslimtu.

Rīta cēlienā kā ierasts, pedagogs sagaida un sasveicinās ar katru bērnu un viņa vecākiem. Tad aprunājas ar bērnu, veltot viņam nedalītu uzmanību. Šī saruna ir diezgan neprognozējama, jo bērna ziņā ir tas, ko viņš vēlas pastāstīt. Nemainīgs ir vienīgi jautājums - kā šodien jūties? Atkarībā pēc tā, ko bērns atbild, seko tālākā saruna. Šorīt pedagogs bērniem pastāsta, ka viņus rīta aplītī apmeklēs bērnu ārsts un iesaka padomāt par jautājumiem ārstam.

Kā jau solīts grupiņā ierodas Beatrises mamma – pediatre. Šorīt bērnus nav jānudina ieņemt vietas uz apaļā paklāja. Visi apsēžas un Beatrises mamma pastāsta par veicamajiem pienākumiem savā ģimenes ārsta praksē un parāda reālus darba piederumus ar kuriem viņa strādā ikdienā (to skaitā ir šļirce (drošības labad, bez adatas), plāksteri, marles saite, pincete, fonendoskops u.c.). Viņa uzklausa bērnu jautājumus un atbild uz tiem (Kas ir pediatrs? Vai viņa ir ķirurgs? Vai viņai bail no asinīm? u.t.t.). Nobeigumā viņa iesaka katru dienu vismaz pāris stundas pavadīt svaigā gaisā, aktīvi pavadīt laiku kopā ar ģimeni, aicinot arī vecākus līdzdarboties un lietot veselīgu pārtiku. Iepriekš pedagogs ir vienojies ar Beatrises mammu, ka viņa dos bērniem uzdevumu – uzzīmēt tādu ārsta kabinetu, uz kuru viņi labprāt ietu. Projām ejot viņa pastāsta par veicamo uzdevumu un lūdz pedagogu no bērnu zīmējumiem izveidot grāmatīņu-katalogu, kuru viņa izmantos, lai uzlabotu savu kabinetu.

Bērni atvadās no pediatres un labprāt steigtos zīmēt ieteikumus kabineta izveidē, bet viņiem vēl jānododas brokastot. Tiek mazgātas rokas un var doties brokastot. Atgriezušies grupiņā, bērni paņem paliktņus un krītiņus, lai zīmētu savu iedomāto ārsta kabinetu. Bērni aizrautīgi veic uzticēto un svarīgo uzdevumu un viens pēc otra nes atrādīt savus zīmējumus. Pedagogs lūdz katru bērnu pastāstīt sīkāk par kabineta izkārtojumu un interesantām detaļām. Bērni stāsta, bet pedagogs zīmējuma otrā pusē pieraksta. Kad visi uzzīmējuši, tiek caurdurtas lapas un izveidota grāmata-katalogs, kuru noliek uz galda, lai bērni arī paši var novērtēt savu darbu. Vēlāk visi kopā noliek Beatrises skapītī.

Šodien rīta aplītī izpalika stāstiņi par šīsdienas iecerēm, bet tas arī nav nepieciešams, jo visiem doma viena – uztaisīt ideālo ārsta kabinetu. Kendija, Beatrise, Elza un Patrīcija jau atradušas lelles un iekārto guļvietas slimajām lellēm. Salvis, Gatis, Klāss un Miķelis kā ierasts ķērušies pie tehniskākas dabas jautājumiem un no koka statīviem, audumiem un krēsliem izveidojuši veselu slimnīcu, ne tik vien kā kabinetu. Paula un Lote vēl skatās izveidoto zīmējumu grāmatu un pagaidām rotaļā vēl neiesaistās.

Pēc neilga laika leļļu vietā tiek ārstētas Paula, Lote un Kendija, kuras ir „ļoti slimas” un „skaļi raud”.

Lote – *man sāp puncītis! Es gribu uz slimnīcu! Izsauciet kāds ātro palīdzību!* Turpina imitēt raudāšanu. Raudāšanai pievienojas arī Paula, kurai uz kājas atrasts zilums un Kendija ar sāpošu galvu.

Beatrise, Elza un Patrīcija visas trīs ir ieņēmušas ārsta lomas un ar kastaņu zālēm, krūzi ūdens, klučiem un citiem palīglīdzekļiem nu ārstē slimniekus.

Patrīcija – *šitas ir tas aukstais, ko liek pie muguras!* (rāda klučus, kas iesieti auklā)

Beatrise – *tas ir fonendoskops*. Viņa atkal ir lepna, ka var pamācīt citus.

Klāss un Miķelis pārtapuši par ātrās palīdzības šoferiem un mēģina pierunāt Gati, lai viņš ieņem slimnieka lomu.

Miķelis - *Gati, tu būsi slimis, labi? Un mēs vedīsim tevi uz slimnīcu.*

Gatis – *nē, es gribu braukt ar ātro palīdzību.*

Klāss – *bet tu varēsi teikt vīu – vīu (ātrās palīdzības signāls), kad mēs brauksim. Labi? Nu lūdzu...*

Kad Gatis „saslimst”, abi šoferīši viņu aizved pie dakterītēm Beatrisēs un Elzas, kuras apgulda viņu blakus citiem slimniekiem.

Salvis šoreiz vairāk novēro rotaļu, nedaudz iesaistoties sarunās ar pārējiem bērniem, bet konkrētu lomu neieņem. Pedagoģa mērķis šodien ir mazāk runāt pašai, vairāk ieklausīties bērnu teiktajā un censties uzdot tikai atvērtos jautājumus.

Arī āra nodarbībā bērni turpina spēlēt to pašu lomu rotaļu, kuru iesāka jau grupiņā. Tā kā bērni ir atraduši sev nodarbes un aktīvi kustās, šoreiz netiek ierosināts spēlēt kustību rotaļas āra pastaigas laikā.

Pēc āra pastaigas seko pārgērbšanās, roku mazgāšana, pusdienošana, diendusa, launags un bērni no jauna var spēlēt no rīta iesākto lomu rotaļu. Kad bērniem sāk nākt pakaļ vecāki viņi nav īpaši priecīgi (tā gadās vismaz pāris reizes nedēļā), jo ir aizrāvušies rotaļā. Vecāki tiek aicināti grupā un pedagoģs tos vecākus, kuri nesteidzas mājās pacienā ar tēju, dodot bērniem vēl nedaudz laika rotaļai.

3.3. Pētījumā iegūtie rezultāti un to analīze

Kā jau iepriekš minēts, pētījumā piedalījās 10 bērni (4 zēni un 6 meitenes), kuru valodas bagātība lomu rotaļās tiek vērtēta pēc iepriekš atlasītiem kritērijiem (sk. 4. tabulu).

4. tabula. Bagātīgas bērnu valodas kritēriji empīriskā pētījuma veikšanai (Pallo, 2017)

Nr.	Kritērijs / rādītājs	Augsts līmenis	Zems līmenis
1.	Bagāts vārdu krājums	Runājot veido pilnus teikumus. Savā runā izmanto sinonīmus. Tēlaina valoda.	Sarunājoties izmanto vārdu savienojumus. Nevar precīzi izteikt domu, jo trūkst vārdu, lai pamatotu vai izklāstītu savu domu.
	Dialogruna	Prot veidot, uzturēt un	Neieklausās otrā runātājā,

2.		pedalīties dialogā. Uzklausa cita viedokli, nepārtrauc runātāju, izklāsta savas domas.	pārtrauc to. Neņem vērā partnera domas.
3.	Palīglīdzekļu izmantošana sarunā	Sarunājoties izmanto žestus, mīmiku, rotaļlietas, vai dažādus priekšmetus.	Sarunājoties neizmanto žestus, mīmiku, rotaļlietas vai dažādus priekšmetus.

1. nodarbība

5.attēls. Iegūtie rezultāti 1. nodarbībā

Pēc 1. nodarbības analizējot bērnu valodu pamatojoties uz izvēlētajiem kritērijiem (sk. 5 attēlu), ir vērojams, ka:

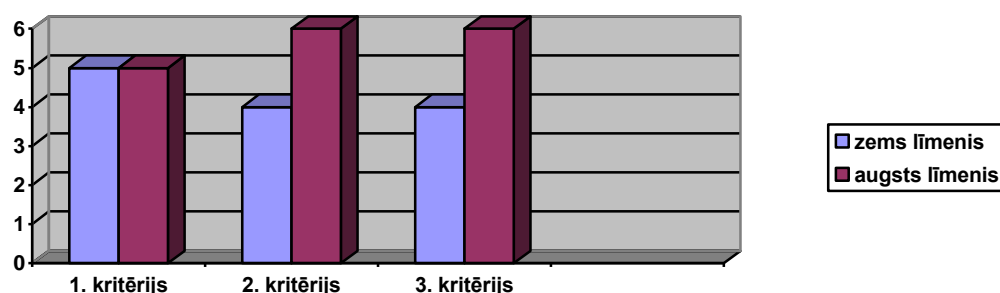
1. kritērijs - bagāts vārdu krājums augstā līmenī ir 4 bērniem, bet zemā līmenī 6 bērniem. Kritērijs parāda, ka pedagogam vairāk nodarbībās jāstrādā ar pasakām, dzeju un tēlainās valodas izteiksmes līdzekļiem. Kā jau tika minēts teorētiskajā daļā, pedagogam ir nepieciešams dažādot valodas izteiksmes līdzekļus, lai bērni iepazītu un mēģinātu savā valodā ieviest sinonīmu, epitetu u.c. izteiksmes līdzekļu lietošanu.

2. kritērijs - dialogruna augstā līmenī 5 bērniem un zemā līmenī 5 bērniem. Arī dialogrunu iespējams uzlabot turpinot lomu rotaļu izmantošanu nodarbībās, arī sarunājoties ar bērniem ikdienas situācijās pedagogs veicina dialogrunas prasmes pilnveidi. Ļoti svarīga ir paša pedagoga runas kvalitāte, jo bērni ne tikai mācās nodarbībās, bet arī atdarina pedagoga dialoga prasmi, piemēram, ar auklīti vai viņu vecākiem. Lai pilnveidotu dialogrunas prasmi, pedagogs var ieteikt vecākiem kopā ar bērniem arī mājās veltīt laiku sarunai dialoga formā.

3. kritērijs - palīglīdzekļus sarunā augstā līmenī izmanto 4 bērni, bet zemā līmenī 6 bērni. Lielākā daļa bērnu statistiski stāvēja un norunāja savu tekstu, nelietojot žestus vai mīmiku. Bērniem, protams, rokā bija sava lellīte, jeb personāžs, kuru viņš vadīja, bet tā nebija paša bērna ideja. Viņi varētu ar otru roku pakustināt mežu, pirms no tā iznāk, piemēram, vilks, lai radītu lielāku emocionālo pārdzīvojumu.

Bērni atgriezoties no vasaras brīvlaika ir vēl samērā kūtri uz improvizācijām. Lielākoties, viņi izdara, kā iepriekš norunāts, bet neko vairāk. Taču 4 bērni ļoti emocionāli atveidoja savas lomas un pat improvizēja viens otru arī atbalstot improvizācijas laikā.

2. nodarbība.

6.attēls. Iegūtie rezultāti 2. nodarbībā

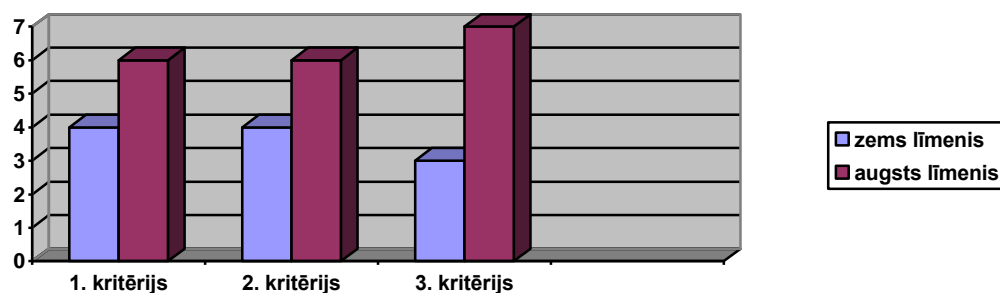
Pēc 2. nodarbības analizējot bērnu valodu pamatojoties uz izvēlētajiem kritērijiem (sk. 6. attēlu), ir vērojams, ka:

1. kritērijs - bagāts vārdu krājums augstā līmenī ir 5 bērniem un zemā līmenī 5 bērniem. Salīdzinot ar iepriekšējo novēroto nodarbību, ir palielinājies bērnu skaits, kam ir bagāts vārdu krājums. Tas norāda, ka pedagogs mērķtiecīgi strādā pie bērnu vārdu krājuma bagātināšanas savā darbā izmantojot dažādus literāros darbus un skaidrojot bērniem tur sastopamos, bet viņiem nezināmos vārdus. Svarīgi ir rosināt bērnus runāt pilniem teikumiem ne tik vien kā vārdu savienojumiem.

2. kritērijs - dialogruna augstā līmenī 6 bērniem, bet zemā līmenī 4 bērniem. Dialoga veidošanas prasmes ir uzlabojušās. Iespējams, ka tas tādēļ, ka bērniem vieglāk runāt pašiem attēlojot lomas, kā atveidot lomu izspēlējot to ar lelles palīdzību. Tas norāda, ka pedagogam biežāk nodarbībās vajadzētu piedāvāt lomu rotaļu organizētu izspēli, kā arī radīt apstākļus, kuros vieglāk rasties neorganizētām lomu rotaļām.

3. kritērijs - palīglīdzekļus sarunā augstā līmenī izmanto 6 bērni, bet zemā līmenī 4 bērni. Prasme izmantot savā sarunā palīglīdzekļus ir uzlabojusies. Šajā nodarbībā bērni paši iejutās lomās, lietojot aksesuārus un atbilstoši lomai dažādus priekšmetus. Lielākā daļa bērnu emocionāli atveidoja savas lomas un aktīvi žestikulēja. Bērniem nodarbības tēma ļoti patika, tādēļ 3. kritērijs ir augstāks kā pirmajā nodarbībā.

3. nodarbība.

7.attēls. Iegūtie rezultāti 3. nodarbībā

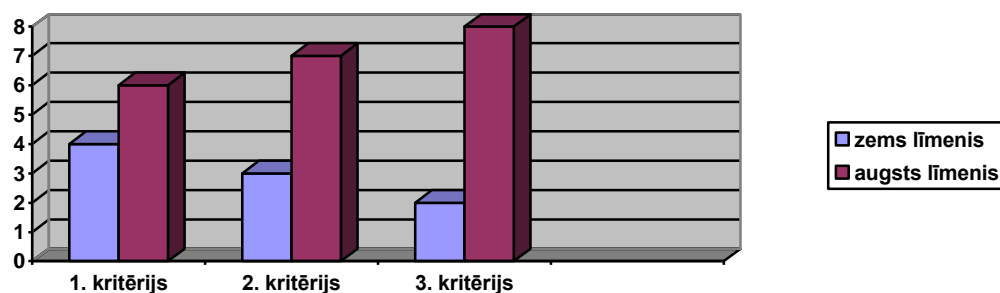
Pēc 3. nodarbības analizējot bērnu valodu pamatojoties uz izvēlētajiem kritērijiem (sk. 7. attēlu), ir vērojams, ka:

1. kritērijs - bagāts vārdu krājums augstā līmenī ir 6 bērniem, zemā līmenī 4 bērniem. Bērni lielākoties runāja pilniem teikumiem un ir jūtams, ka tēma par dzīvniekiem, tiem ir tuva. Kritērija atspoguļojums tabulā liecina par to, ka vārdu krājums bērniem paplašinājies salīdzinot to ar rudenī vērotajām nodarbībām.

2. kritērijs - dialogruna augstā līmenī 6 bērniem, zemā līmenī 4 bērniem. Šī ir pirmā novērotā nodarbība, kur bērni paši izdomā un veido savu lomu rotaļu, jo pirmās divas bija pedagoga inscenēti dramatizējumi. Sarunas bērnu starpā ritēja raiti un kā redzams tabulā, kritērijs ir ar pozitīvu tendenci salīdzinot to ar pirmajām divām nodarbībām.

3. kritērijs - palīglīdzekļus sarunā augstā līmenī izmanto 7 bērni, bet zemā līmenī 3 bērni. Bērni ļoti aktīvi izmantoja savu balsi, lai atveidotu dažādas dzīvnieku skaņas. Salīdzinot ar iepriekšējām nodarbībām jūtami biežāk bērni izmantoja žestikulāciju un mīmiku lomu rotaļas laikā, lai precīzāk atveidotu savas emocijas. Biežāk kā iepriekš tiek izmantoti dažādi sīki atribūti, piemēram, akmentiņi, zariņi, u.c. tai brīdī piemēroti elementi.

4. nodarbība.

8.attēls. Iegūtie rezultāti 4. nodarbībā

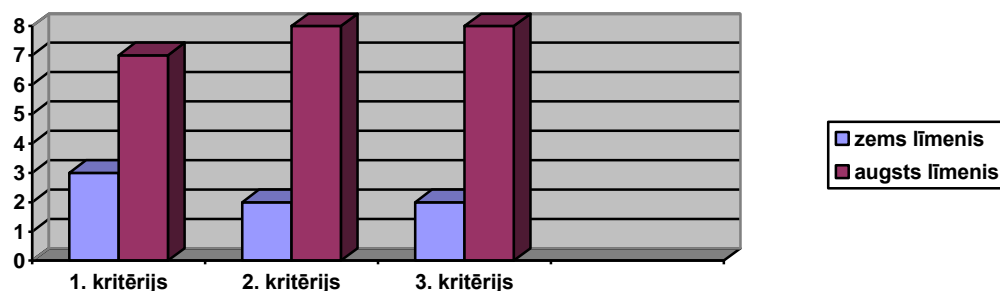
Pēc 4. nodarbības analizējot bērnu valodu pamatojoties uz izvēlētajiem kritērijiem (sk. 8. attēlu), ir vērojams, ka:

1. kritērijs - bagāts vārdu krājums augstā līmenī ir 6 bērniem, zemā līmenī 4 bērniem. Salīdzinot ar iepriekšējo nodarbību rādītājs nav mainījies. Iespējams, tādēļ, ka neliela ir laika starpība starp abām novērotajām nodarbībām. Vārdu krājumu ieteicams bagātināt. To var veicināt aprakstošo mīklu minēšana, ko var integrēt lomu rotaļā „Veikali”. Piemēram: es pārdodu kaut ko saldu, ovālu, ar zemeņu garšu (konfekte). Pircējs, ja nevar uzminēt, uzdod vēl jautājumus uz kuriem var atbildēt ar īpašības vārdiem.

2. kritērijs - dialogruna augstā līmenī 7 bērniem, bet zemā līmenī 3 bērniem. Prasme veidot dialogus ir palielinājusies salīdzinot ar iepriekšējām nodarbībām. Bērni lielākoties ieklausās savā partnerī un ir progresējuši tendence uzturēt dialogu. Dialogrunas rādītājs salīdzinot ar 1 nodarbību ir pieaudzis par 20 % divu mēnešu laikā, kas, manuprāt, ir ļoti labs rezultāts.

3. kritērijs - palīglīdzekļus sarunā augstā līmenī izmanto 8 bērni, bet zemā līmenī 2 bērni. Bērni sākuši aktīvi izmantot dažādus palīglīdzekļus. Palīglīdzekļu izmantošana bērniem ir vieglākais veids, kā izteikties un nodot citiem bērniem sava stāstījuma emocijas, jo vārdu krājums vēl nav tik plašs, lai pavisam brīvi izteiktos.

5. nodarbība.

9.attēls. Iegūtie rezultāti 5. nodarbībā

Pēc 5. nodarbības analizējot bērnu valodu pamatojoties uz izvēlētajiem kritērijiem (sk. 9. attēlu), ir vērojams, ka:

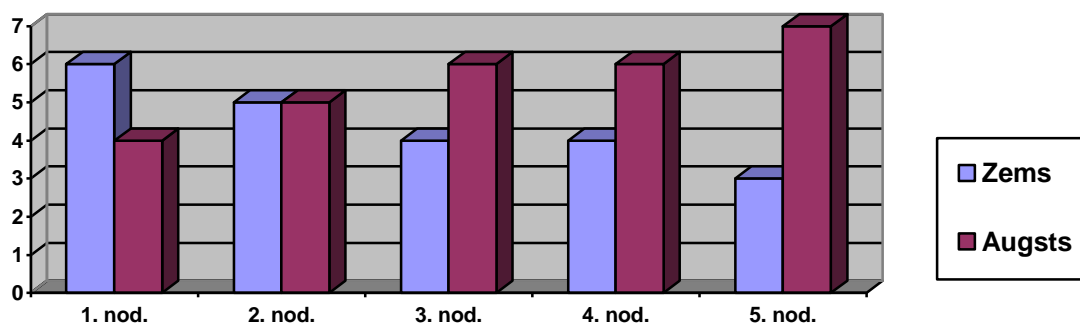
1. kritērijs - bagāts vārdu krājums augstā līmenī ir 7 bērniem, bet zemā līmenī 3 bērniem. Vārdu krājuma līmenis salīdzinot ar iepriekšējām nodarbībām ir palielinājies un nu jau septiņi bērni no desmit spēj savu domu izteikt pilnā teikumā. Tas liecina, ka pedagoga piedāvātās un bērnu pašu spēlētās lomu rotaļas dod gaidīto rezultātu, proti, palielina bērnu vārdu krājumu.

2. kritērijs - dialogruna augstā līmenī 8 bērniem, bet zemā līmenī 2 bērniem. Tikai diviem bērniem vēl sagādā grūtības veidot un uzturēt dialogu sarunas laikā. Bērni ir iemācījušies meklēt kompromisus un runāt viens ar otru, lai panāktu variantu, kuru atbalsta sarunā iesaistītie. Iegūtā prasme, kas, protams, vēl ir attīstāma arī turpmāk, noderēs bērniem ne tikai grupiņā un mājās, bet visu turpmāko dzīvi.

3. kritērijs - palīgglīdzekļus sarunā augstā līmenī izmanto 8 bērni, bet zemā līmenī 2 bērni. Palīgglīdzekļu lietošana lomu rotaļās ir biežāka, kā iepriekš. Bērni aktīvi žestikulē un bieži lieto mīmiku, lai attēlotu savas emocijas.

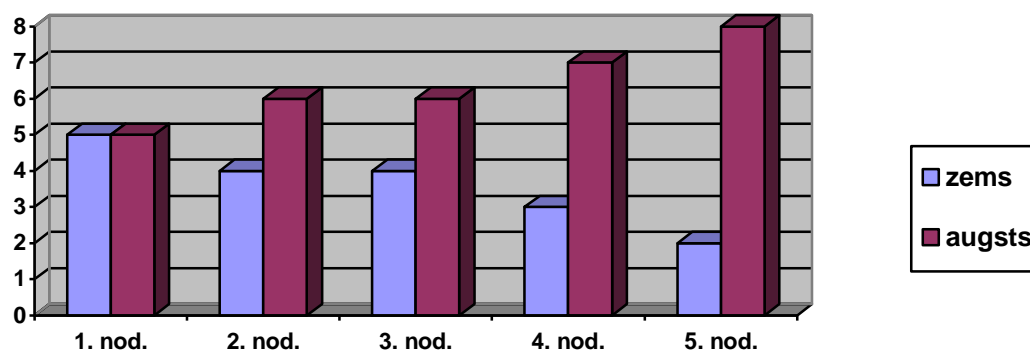
Kritēriju rezultātu apkopojums visās 5 nodarbībās

Novēroto nodarbību laikā ir vērojama augšupejoša tendence visu trīs bērnu bagātīgas valodas izpētes kritēriju izpildē. Turpinot lomu rotaļu iekļaušanu rotaļnodarbībās un atbalstot to brīvo rotaļu laikā pedagogs visu izvēlēto kritēriju izpildes rādītājus noteikti spētu uzlabot.

10. attēls. Iegūtie rezultāti 1. kritērijam visās nodarbībās

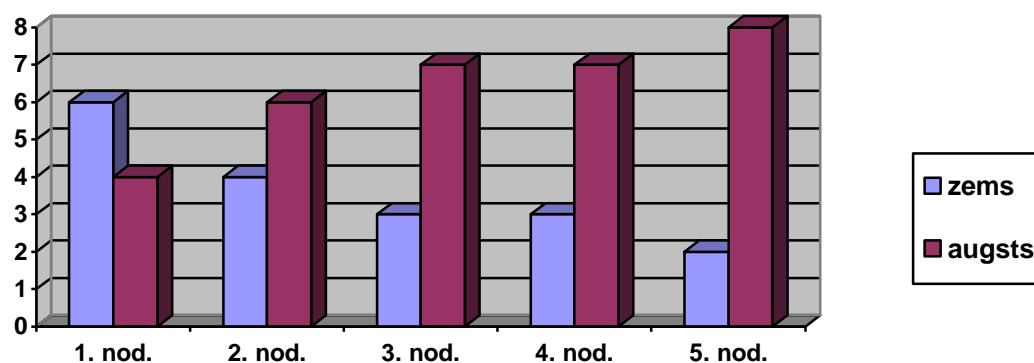
Pirmajā nodarbībā pilniem teikumiem spēja runāt tikai 4 bērni, bet pēdējā nodarbībā skaits pieaudzis līdz 7 bērniem (sk. 10. attēlu). Bērni biežāk, kā pirms novērojuma veikšanas, lieto sinonīmus. Pateicoties pedagoga izvēlēto literāro darbu daudzveidībai, savā valodā bērni lieto arī epitetus un citus tēlainās valodas izteiksmes līdzekļus. Pateicoties tam, ka pedagogs literārā darba attēlošanā iesaka bērniem runāt pēc iespējas tuvāk tekstam, kas bijis oriģinālajā darbā, bērni sākuši lietot tēlaināku valodu arī ikdienā.

11. attēls. Iegūtie rezultāti 2. kritērijam visās nodarbībās

Novērojuma sākumā pusei bērnu sagādāja grūtības veidot, uzturēt un piedalīties dialogā. Pateicoties mērķtiecīgai pedagoga darbībai, nodarbībās pastiprināti ietverot uzdevumus, kuros bērni attīsta konkrēto prasmi, dialogruna padodas nu jau 8 bērniem no 10 (sk. 11. attēlu). Dialoga

laikā bērni iemācījušies ne tikai, nepārtraucot runātāju, uzklaustīt cita viedokli, bet arī izklāstīt savas domas par sarunas tēmu.

12. attēls. Iegūtie rezultāti 3. kritērijam visās nodarbībās

Salīdzinot trešā kritērija izpildes rādītājus pirmajā un pēdējā nodarbībā ir vērojams vislielākais kāpums (sk. 12. attēlu). Lomu rotaļu laikā bērni lieto žestus, mīmiku, rotaļlietas un citus viņuprāt nepieciešamus priekšmetus, lai precīzāk atveidotu izvēlēto lomu.

Mērķtiecīgi iekļaujot nodarbībās lomu rotaļu izspēli, kā arī izmantojot literāros darbus, pedagogs var veicināt bērnu valodas bagātināšanos, attīstīt stāstītprasmi, attīstīt prasmi izteikt savas domas, saprast un saklausīt dialoga partnera sacīto.

Secinājumi

1. Bērna valoda nav tikai skaņās izteikti vārdi, bet arī domas un bērna gūtās atziņas. Tomēr, lai nonāktu pie atziņas ir nepieciešams laiks pārdomām. No tā var secināt, ka arī klusums un laiks pārdomām ir svarīgs faktors valodas attīstībā. Bērnu valodas attīstībā būtiska nozīme ir tam, vai tiek lasītas pasakas, apgūtas tautasdziesmas, minētas mīklas, lasīti literārie darbi, kādus TV raidījumus skatās un vai tos pārrunā u. tml. Jo valodas vide ir bagātāka ar labiem paraugiem, jo vairāk bagātinās vārdu krājums.
2. Bērna attīstība 5-7 gados ir personības attīstības nozīmīgākie gadi, kad kopā ar valodu attīstās arī bērna domāšana, pasaules uztvere un attieksme pret to. Svarīgākās darbības šajā vecumā ir rotaļāšanās, spēles, zīmēšana, darba elementi un mācības. Bērna kustību koordinācija ir pilnveidojusies, plaukstu muskuļu attīstība un koordinācija ļauj pareizi turēt zīmuli un veikt citas precīzas darbības. Bērns mācās sadarboties ar citiem, kontrolēt savu darbību, paskatīties uz situāciju no cita viedokļa. Rotaļu procesā bērns iepazīst savu individualitāti un izmēģina lomas, kādas spēlēs nākotnē.
3. Pirmsskolā saistībā ar rotaļu lieto dažādus jēdzienus – radošā rotaļa, spēle, rotaļspēle, rotaļnodarbības, lomu rotaļas, režisoriskās rotaļas utt. Lomu rotaļa nodrošina bērna attīstību veselumā, kas ir paša bērna motivēta darbība, saistīta ar bērna vēlmi atdarināt un pašapliecināties. Lomu rotaļas ir fragmentāras, jo konkrētā loma pastāv tikai tajā brīdī, kad bērns to spēlē.
4. Nodarbībās svarīgi integrēt sinonīmu un tēlaino izteiksmes līdzekļu lietošanu, lai bērns pierastu pie izteiksmes līdzekļu dažādības. Vārdu krājuma aktivizēšanas procesā svarīgi ir pozitīvs emocionālais fons ap bērnu, kura panākšanai izmantojami dažādi metodiskie paņēmieni, piemēram, priekšā lasīšana un mērķtiecīgas sarunas par dzirdēto, runas ierakstu klausīšanās, valodu attīstošas spēles un rotaļas u.c.
5. Kā rāda pētījumā iegūtie rezultāti, lai bērna runa bagātinātos nepieciešams rosināt bērnu domāt, runāt, darboties un fantazēt. Bērnam interesantākais veids, kā sasniegt šos mērķus ir organizēta vai brīva rotaļa.
6. Bērnu runa tiks bagātināta, ja pedagogs rotaļnodarbībās iekļaus uzdevumus, kuri:
 - attīsta prasmi saklausīt un saprast dzirdēto;
 - attīsta prasmi izteikt savas domas;
 - attīsta stāstītprasmi;
 - iepazīstinās bērnus ar latviešu tautas folkloru un daiļliteratūru.

Literatūras un avotu saraksts

1. Albrehta, D. (1998). *Pētīšanas metodes pedagoģijā*. Rīga: Mācību grāmata
2. Beļickis, I., Blūma, D., Koķe, T., Markus, D., Skujiņa, V., Šalme, A., (2000). *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC
3. Dzintare, D. (1999). *Bērnības atmiņu analīze kā topošā skolotāja pedagoģiskās kompetences sekmēšanas metode*. RPIVA Zinātniskie raksti II. Rīga: Vārti
4. Dzintare, D., Stangaine, I. a (2007). *Rotaļa – bērna dzīves prasmju sekmētāja*. Rīga: RaKa.
5. Dzintare, D., Stangaine, I. b (2007). *Rotaļa – bērna dzīvesveids*. Rīga: RaKa.
6. Engere, I., Gleške, L., Kvjatkovska, I., Šulce, D. (2003). *Lomu spēles sociālā pedagoga darbībā*. Rīga: Sociālā darba un sociālās pedagoģijas augstskola „Attīstība”.
7. Irbe, A., Lindenberga, S. (2015). *Bērns runāt mācās ģimenē*, Rīga: Izdevniecība RaKa
8. Kāposta, I. (1993). *Didaktiskā spēle kā skolēnu mācību motivācijas veidotājs faktors*. *Disertācija*. Rīga: Latvijas Universitāte
9. Lūse, J., Miltiņa, I., Tūbele, S. (2012). *Logopēdijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: RaKa
10. Markus, D. (2007). *Bērns runā kultūras pasaulē*. Rīga: Apgāds Rasa ABC
11. Markus, D., Vulāne, A. (2017). *Bērnu valoda Latvijā 21. gadsimtā III*. Rīga: Apgāds Zinātne
12. Romenkova, V. (1997). *Rotaļu attīstība*. Rīga: Vārti
13. Špona, A. (2001). *Audzinašanas teorija un prakse*. Rīga: RaKa
14. Švarca, B. (1997). *Mācīšanās ar rotaļām un spēlēm*. Rīga: Sorosa fonds – Latvija
15. Vigotskis, L. (2002). *Domāšana un runa*. Rīga: EVE
16. Bulpitt, H., & Martin, P. J. (2005). *Learning about reflection from the student*. *Active Learning in Higher Education*, 6(3), 207–217. Retrieved from: Sage Journals Online. doi: 10.1177/1469787405057751
17. Cook, G. (2000). *Language Play, Language Learning*. University Press. doi: ISBN 0 19 442153 8
18. Wood, L., Attfield, J. (1996). *Play, Learning and the Early Childhood Curriculum*. London
19. Alsberga, M., Antiņa, I., Dortāne, R., Frolova, I., Helmane, I., Jonīte, V., Līne, A., Milaša, M., Paisuma, K., Platonova, J., Prole, A., Šnepere, L., Volāne, E. (2016).

Metodiskie ieteikumi pirmsskolas mācību programmu īstenošanai. Valsts izglītības satura centrs. Pieejams: http://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/metmat/met_iet_pirmsk_prog_ist.pdf

20. Āboltiņa, L., Bulla- Biteniece, I., Jurisone, B., Silova, M., Strazdiņa, M., Tempelfelde, I. (2012). *Pirmsskolas izglītības mācību satura programma.* Rīga: Valsts izglītības satura centrs. Pieejams: http://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/programmas/pirmskolai/pirmsk_izgl_mac_programma.pdf
21. Stangaine, I. (2014). Promocijas darbs *Pirmsskolas vecuma bērna dialogrunas attīstība rotaļās.* Rīga. Pieejams: http://www.rpiva.lv/pdf/prom/is_darbs.pdf

PIELIKUMI

1. pielikums

1. nodarbība „Maizes svētki”

Rotaļdarbības temats: Latviešu tautas pasaka „Kukulītis”

Bērnu vecums vai pakāpe: 5 gadi, 4. pakāpe

Dominante: Latviešu valoda

Pakārtotie vai integrētie mācību priekšmeti: Sociālās zinības un ētika, mājturība un tehnoloģijas, fiziskā attīstība un veselība

Personības attīstības jomas: fiziskā, sociālā, psihiskā - intelektuālā, emocionālā, radošā.

Mērķis: Bērnu izpratnes veidošana par valodu kā radošās pašizpaušmes līdzekli, izspēlējot lugu „Kukulītis”.

Uzdevumi:

- ✓ Iepazīstināt ar latviešu tautas folkloru, ejot rotaļās, dziedot tautasdziesmas
- ✓ un cepot maizi.
- ✓ Attīstīt stāstītprasmi, iejūtoties lomās leļļu lugā.
- ✓ Paplašināt bērnu vārdu krājumu, skaidrojot vārdus saistībā ar graudiem, miltiem, maizi, kas viņiem vēl nav zināmi.
- ✓ Veicināt bērna radošumu, iesaistoties pasakas dramatisācijā.

Mērķa realizācijai izmantojamie līdzekļi: Maizes mīkla, galda pārklājs, cepeškrāsns un pannas, pasaka „Kukulītis”, audumi, lelles atbilstoši tēliem, citas detaļas, kas nepieciešamas leļļu lugas galda noformēšanai.

2. pielikums

2. nodarbība „Mihaela diena”

Rotaļdarbības temats: Mihaela dienas pasakas iestudējums

Bērnu vecums vai pakāpe: 5 gadi, 4. pakāpe

Dominante: Latviešu valoda

Pakārtotie vai integrētie mācību priekšmeti: Vizuālā māksla, mājturība un tehnoloģijas, sociālās zinības un ētika

Personības attīstības jomas: fiziskā, sociālā, psihiskā - intelektuālā, emocionālā, radošā.

Mērķis: Emociju, jūtu, uzmanības, uztveres, domāšanas un atmiņas attīstību praktiskā un radošā darbībā;

Uzdevumi:

- ✓ Veicināt saskarsmes un sadarbības prasmju pilnveidi, savstarpēji vienojoties par lomu sadali pasakas tēlu atveidošanā.
- ✓ Attīstīt stāstītprasmi, iejūtoties lomās pasakas izspēlē.
- ✓ Attīstīt prasmi lietot lietvārdus, īpašības vārdus atbilstoši situācijai.
- ✓ Veicināt bērna radošumu, veidojot no vaska gaismas zobenus ar kuriem var pieveikt pūķi.

Mērķa realizācijai izmantojamie līdzekļi: Vasks un palikņi, zils un sarkans audums, statīvi, krēsli, tērpi, zobens un dažāi aksesuāri tēlu iedzīvināšanai.

3. pielikums ***3. nodarbība „Zoodārzs”***

Rotaļdarbības temats: Zoodārzs

Bērnu vecums vai pakāpe: 5 gadi, 4. pakāpe

Dominante: Mājturība un tehnoloģijas

Pakārtotie vai integrētie mācību priekšmeti: Latviešu valoda, dabaszinības, sociālās zinības un ētika.

Personības attīstības jomas: fiziskā, sociālā, psihiskā - intelektuālā, emocionālā, radošā.

Mērķis: Emociju, uzmanības, uztveres un plānošanas attīstība praktiskā un radošā darbībā;

Uzdevumi:

- ✓ Veicināt saskarsmes un sadarbības prasmju pilnveidi, savstarpēji vienojoties zoodārza izveidē un lomu sadalē.
- ✓ Attīstīt dialogrunu, sarunājoties lomu rotaļas un zoodārza konstruēšanas laikā.
- ✓ Attīstīt prasmi lietot atbilstošus lietvārdus un īpašības vārdus izvēlētā dzīvnieka attēlošanai.
- ✓ Veicināt bērna radošumu, darbojoties ar dažādiem konstruēšanas materiāliem.

Mērķa realizācijai izmantojamie līdzekļi: Konstruēšanas materiāls, kuru var lietot ārā – koka blūķi, koka ripas, bļodiņas, auklas, akmeņi u.c. materiāli.

4. pielikums **4. nodarbība „Veikals un kafejnīca”**

Rotaļdarbības temats: Tirdzniecība veikalā un kafejnīcā.

Bērnu vecums vai pakāpe: 5 gadi, 4. pakāpe

Dominante: Latviešu valoda

Pakārtotie vai integrētie mācību priekšmeti: Mājturība un tehnoloģijas, matemātika, sociālās zinības un ētika

Personības attīstības jomas: fiziskā, sociālā, psihiskā - intelektuālā, emocionālā, radošā.

Mērķis: Pašizpaušmes prasmju sekmēšana konstruēšanas, tirgošanās un sarunu procesā.

Uzdevumi:

- ✓ Veicināt saskarsmes un sadarbības prasmju pilnveidi, savstarpēji vienojoties par vienotu tēmu brīvās rotaļas laikā.
- ✓ Pilnveidot prasmi skaidri un sakarīgi runāt, lai partneris spētu uztvert sacīto un pastāstīt tālāk citiem.
- ✓ Attīstīt prasmi izteikt savas domas pērkot un pārdodot preces.

Mērķa realizācijai izmantojamie līdzekļi: Materiāli naudiņas izgatavošanai – papīrs, krītiņi, šķēres, īsta nauda uzskates materiāliem.

5. pielikums **5. nodarbība „Ārsti”**

Rotaļdarbības temats: Slimnīca, ārsti, medmāsas, sanitāri

Bērnu vecums vai pakāpe: 5 gadi, 4. pakāpe

Dominante: Sociālās zinības un ētika

Pakārtotie vai integrētie mācību priekšmeti: Mājturība un tehnoloģijas, vizuālā māksla, Latviešu valoda

Personības attīstības jomas: fiziskā, sociālā, psihiskā - intelektuālā, emocionālā, radošā.

Mērķis: Izpratnes veidošana par veselīga dzīvesveida nepieciešamību un pamatnosacījumiem, piemēram, uzturs, norūdīšanās, fiziskās aktivitātes.

Uzdevumi:

- ✓ Veicināt roku sīkās muskulatūras attīstību, zīmējot ideālo ārsta kabineta iekārtojumu.
- ✓ Sekmēt bērnu radošo pašizpaušmi, gūstot prieku par savu veikumu izveidojot kopīgu grāmatu.

- ✓ Veicināt prasmi izteikt savas domas, stāstot par savu zīmējumu un spēlējot lomu rotaļu.
- ✓ Paplašināt bērnu vārdu krājumu, aktivizējot vārdus saistībā ar pediatra profesiju.

Mērķa realizācijai izmantojamie līdzekļi: Īsts ārsts, kurš pastāsta par savu profesiju un parāda savus darba piederumus. Papīra lapas, krītiņi, caurumotājs un aukla, grāmatas izveidošanai.